

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ANGLISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

KULTURNÍ A LITERÁRNÍ ČINNOST JOSEFA ŠKVORECKÉHO V EXILU

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ladislav Nagy, Ph.D

Autor práce: Markéta Šteklová

Studijní obor: Anglický jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání pro střední školy –
Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání pro střední školy

Ročník: 3.

2023

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedenými v seznamu citované literatury.

České Budějovice, dne 30. dubna 2023

Šteklová Markéta

Poděkování

V první řadě musím poděkovat doc. PhDr. Ladislavu Nagyovi, Ph.D. za jeho neocenitelné konzultace, odborné vedení a aktivní komunikaci během vzniku práce. Dále děkuji vstřícným zaměstnancům Památníku národního písemnictví v Praze a knihovnicím Akademické knihovny JU za pomoc se získáním některých titulů využitých v práci.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá životem a prací českého spisovatele Josefa Škvoreckého. Zaměřuje se hlavně na jeho život v Kanadě, jeho vliv na anglofonní literární a kulturní svět a vliv tohoto světa na něj. Cílem práce je popsat jeho činnost v exilu (aktivity vydavatelství '68 Publishers, působení v oblasti překladatelství a další), dále popsat jeho úspěchy a také přijít s objektivním a uceleným popisem jeho života.

Klíčová slova: Josef Škvorecký, exil, emigrace, Sixty–Eight Publishers, vydavatelství, literatura, překladatelství

Abstract

This bachelor thesis deals with the life and work of the Czech writer Josef Škvorecký. It focuses on his life in Canada, mainly on his influence on the anglophone literary and cultural world and the influence this different world had on him. The aim of the work is to trace his activities in exile (depicting '68 Publishers, engagement in translations and more) his achievements and to come up with an objective and thorough description of his life.

Keywords: Josef Škvorecký, exile, emigration, Sixty-Eight Publishers, publishing house, literature, translation

Obsah

Obsah	6
Úvod a zvolená metodika.....	7
1. Život Josefa Škvoreckého a emigrace.....	9
2. Specifika exilové literatury	13
3. Nakladatelství Sixty–Eight Publishers.....	16
3.1. Představení a okolnosti založení nakladatelství	16
3.2. Vydávané knihy	18
4. Dílo Josefa Škvoreckého.....	26
4.1. Vlastní dílo	26
4.2. Josef Škvorecký – literatura a překladatelství	30
5. Exil.....	35
5.1. Přijetí Josefa Škvoreckého.....	35
5.2. Pohled na exil a jeho společnost.....	38
Závěr	42
Bibliografie	44
Příloha.....	47

Úvod a zvolená metodika

Tato bakalářská práce bude pojednávat o životě a díle Josefa Škvoreckého v exilu. Jako spisovatel je u nás považován za jednoho z moderních klasiků české literatury, ale lze ho označit také jako filmového a literárního kritika, esejistu, překladatele a nakladatele. (Soldán, Hoffman, Urbanec, Písková, Charous, Siegllová, 1997, s. 3)

Celý Škvoreckého život včetně jeho tvorby byl ovlivněn dobovými událostmi, konkrétně komunistickým režimem na území tehdejšího Československa. Jeho tvorba byla nejprve omezována různými zásahy, v reakci na události roku 1968 pak Josef Škvorecký emigroval do Kanady.

Exil je ústředním bodem této práce, protože ta se bude v první řadě zaměřovat na dobu od tohoto momentu. Jedním z jejích cílů je ucelené svědectví a popis fungování jím založeného nakladatelství 68' Publishers (nadále Sixty–Eight Publishers) v kanadském Torontu. V tomto městě se přes obtížné začátky podařilo vybudovat jedno z našich nejdůležitějších a nejznámějších exilových vydavatelství za celou historii Československého literárního exilu. Škvorecký a jeho manželka Zdena získali pro vydavatelství významné autory a uznávaná díla. Zároveň dali prostor i mnoha méně známým spisovatelům. Vše ve jménu literatury, umění a demokracie, uprostřed jiného světa – anglofonní kultury. Součástí jsou poměrně podrobné popisy práce nakladatelství Sixty–Eight Publishers sestavené z četných zdrojů, včetně originálních záznamů opatřených v Památníku národního písemnictví v Praze z fondu Josefa Škvoreckého nebo také rozbor vydávání knih.

Práce má poměrně široké spektrum zájmů, vyplývající už z názvu *Kulturní a literární činnost Josefa Škvoreckého v exilu*. Není tedy plně literární analýzou, ale představuje i praktický přínos Josefa Škvoreckého. Popisuje jeho psaní, překládání, vydávání knih a další.

Můžeme ji rozdělit na dvě základní části. První část má za snahu přiblížit pozadí minulosti a vzestup Škvoreckého již v Československu, společně s průlomovým šokem v podobě emigrace. Druhá část směřuje k jeho vývoji: popisuje emoce spojené s exilem, se založením vydavatelství a přístup jeho samého k exilu, novému prostředí a vývoj ve vlastní literární tvorbě. Obecně se v této druhé části pojednává o tom, jak byl Škvorecký ovlivněn pobytem v exilu.

Nakonec je nedílnou součástí práce reflexe zahraniční, hlavně anglofonní kultury a společnosti. Tato část se skládá z postřehů Sama Soleckiho, Paula Trenskyho a dalších

zahraničních autorů. Práce je též doplněna soupisem jeho nejdůležitějších ocenění a dalšími komentáři k jeho společenskému a uměleckému působení.

Použité zdroje jsou většinou literární díla, recenze, rozhovorové knihy, které poskytly potřebná svědectví. Důležitou částí se stal fond Josefa Škvoreckého v Památníku národního písemnictví. Minoritními zdroji jsou pak články, kvalifikační práce a internetové odkazy, které až na výjimky sestávají z českých stránek Josefa Škvoreckého.

1. Život Josefa Škvoreckého a emigrace

Josef Škvorecký se narodil 27. září 1924 v Náchodě, kde pak žil se svou rodinou. Vychodil obecnou školu chlapeckou a poté tamější reálné gymnázium. Už v této době se zajímal o hudbu, hrál v kapele, pro kterou překládal anglické texty. Psal povídky i verše, ve kterých líčil problémy dospívání, ale poprvé i svou generační zkušenost. (Křištof, 2018, s. 21) Jedná se totiž o roky pod nacistickou okupací. Jeho velkým koníčkem se stal jazz, ale kvůli nemocným průduškám věděl, že nikdy nebude moct být saxofonistou, přesto u něj láska k jazzu setrvala celý život. (Votavová, 1990, s. 4)

Po maturitě na gymnáziu byl až do roku 1945 totálně nasazen v náchodské válečné továrně Metallbaumwerke. Ihned po válce se poprvé setkal s pozicí redaktora, když pod jeho vedením vycházel v Náchodě čtrnáctideník *Slovo má mladý severovýchod*. Už tam narazil na cenzuru. Přestože do Vítězného 25. února zbývalo přibližně 30 měsíců, komunistům se vůbec nelíbily Škvoreckého názory zveřejněné ve čtrnáctideníku. Protože se redakce postavila za Škvoreckého, byl časopis zastaven posledním uvedeným čtvrtým číslem. (Křištof, 2018, s. 21)

Na podzim tohoto roku odchází Škvorecký studovat do Prahy na Karlovu univerzitu, kde začíná studiem medicíny, ale po 1. semestru přechází na Filozofickou fakultu, obor angličtina – filozofie. Mezi jeho oblíbenými vyučujícími byly osobnosti jako Václav Černý nebo Zdeněk Vančura. Tématem jeho diplomové práce byl Ernest Hemingway a u disertační práce to byl Thomas Paine. (Votavová, 1990, s. 4) Těsně před převratem se stal vítězem vysokoškolské literární soutěže s dílem *Nové canterburské povídky*. V roce 1946 napsal své vrcholné básnické dílo *Nezoufejte*, whitmanovskou skladbu, kde zachycuje poválečnou dobu a zkušenost. (Křištof, 2018, s. 35)

V Praze také poznává svou budoucí manželku. Zdena Salivarová byla absolventkou konzervatoře, později zpěvačkou Státního sboru písní a tanců a studentkou pražské FAMU. Po státních závěrečných zkouškách a zároveň po únoru 1948 byli nuceni jít vyučovat do škol do pohraničí. (Votavová, 1990, s. 4) Škvorecký učil na několika středních školách, v letech 1951–1953 absolvoval povinnou vojenskou službu. A v roce 1953 nastoupil po vojně do angloamerické sekce redakce Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (SNKLHU, později SNKLU a Odeon). Tam se podílel na vydávání dvouměsíčníku Světová literatura, kde se stal součástí redakce. (Křištofová, 1990, s. 5)

Již v roce 1948 začal Škvorecký pracovat na své knize *Zbabělci*, kterou měl hotovou o rok později, ale vyšla až v prosinci 1958. Poprvé se zde objevuje částečně autobiografický charakter Dannyho Smiřického, který představuje individualitu v turbulentních historických chvílích a zpochybňuje jejich idealistické vykreslení, v tomto případě května 1945. (Křištof, 2018, s. 50) Zprvu se objevily pozitivní kritické ohlasy, které vzápětí vystřídala ostrá kritika. (<https://www.skvorecky.cz/?p=5131>) Dílo neplnilo agitaci, snahu o ideovou a morální výchovu čtenáře a z příkazu Ústředního výboru KSČ mělo být pro příští tisky upraveno. Konzervativní část komunistické strany představila *Zbabělce* jako varovný příklad dopadu uvolnění po roce 1956, kdy došlo k liberalizaci po odsouzení stalinismu. (Křištof, 2018, s. 50) *Zbabělci* tak byli zjednodušeně řečeno odsouzeni jako znevažování důležité etapy národních dějin (Soldán, Hoffman, Urbanec, Písková, Charous, Siegllová, 1997, s. 76)

Po tomto skandálu Škvorecký v nakladatelství Odeon hlavně překládá, původní texty publikuje pod pseudonymem nebo jménem jiných autorů. Když se režim na začátku 60. let postupně mírně uvolnil, Škvoreckému v roce 1963 vyšla kniha *Legenda Emöke* a odešel z nakladatelství a psal na volné noze. Následují díla jako *Sedmiramenný svícen*, *Ze života lepší společnosti*, *Smutek poručíka Borůvky*, *Babylónský příběh* nebo *Konec nylonového věku*. Dále překlady románů *Babitt* od Sinclaira Lewise, *Sbohem armádo!* od Hemingwaye nebo *Dáma v jezeře* od Raymonda Chandlera. (Křištof, 2018, s. 73)

Během 50. a 60. let se dál se hodně věnuje jazzu, se svým bývalým spolužákem Lubomírem Dorůžkou pracují na antologii *Tvář jazzu* a v československém rozhlasu účinkují v jazzovém pořadu *Šest na lenošce*. Bohužel mu tehdejší prezident Novotný zakázal realizaci filmu dle jeho povídky *Eine kleine jazzmusic*, na kterém pracoval s Milošem Formanem. V průběhu 60. let taky píše sérii detektivek (*Vražda pro štěstí*, *Vražda se zárukou*, *Vražda v zastoupení*) s přítelem Janem Zábranou. (Votavová, 1990, s. 5) Zajímavostí je, že Škvorecký měl nápad na poutavou učebnici angličtiny pro děti napsanou jako detektivní příběh. Nápad se ujal, ale musela to být učebnice ruštiny a tento jazyk zpracoval Zábrana.

Jako předseda překladatelské sekce se stává oklikou členem Svazu československých spisovatelů, ale na rozdíl od jiných nesdílí optimismus kudálostem pražského jara a liberalizace kultury. (Křištof, 2018, s. 72) Později se ukáže, že měl pravdu. Po příchodu vojsk Varšavské smlouvy je jasné, že pro liberálnost včetně té kulturní nebude pro další roky v Československu místo.

Škvorecký si uvědomil vážnost a bezvýchodnost situace. 31. ledna 1969 opustil Československo se svou ženou Zdenou letadlem Air India, ještě tehdy na povolenou výjezdní doložku. (Křištof, 2018, s. 97) Cílem byla Kalifornie, kde se nakrátko usadili v San Francisku, pak odjeli do Toronta. (Salivarová, Ulč, Škvorecký, 1977, s. 16)

Co vlastně znamenala emigrace ze socialistického Československa jako taková? Pro tehdejší režim pro opuštění republiky neexistoval žádný legitimní důvod, všichni odcházející byli zaprodanci, svedení z cesty. Pro socialisty bylo právo odchodu, jako základní lidské právo, upozaděno a nelze změnit vlast, jako nelze změnit matku. Všichni odchozí v tomto principu okrádali stát: vzali s sebou vzdělání a pot dělnické třídy. Nenávist k emigrantům, hlavně těm významným a společensky přijímaným byla řízena z nejvyšších stranických pater. Strach z navyšující se popularity dotyčných nutil stranu pečlivě zvažovat, jak moc velký skandál má propuknout. (Ulč, 2014, s. 105)

Zvláště těžké pak mohlo být vysvětlit, proč se exulanti nevracejí. Kvůli tomuto problému bylo nutné uchylovat se k tvrdé a nenávistné propagandě: „Emigranti jsou pomýlení, dezinformovaní, obětí buržoazního teroru“. (Ulč, 2014, s. 106) Komunisté šli sami proti sobě, na jednu stranu vykreslovali exulanty jako nepřátele státu, kteří odcházeli s cílem oslabit zbytek společnosti, na druhou stranu postupně vyhlašovali různé amnestie, které měly nalákat odchozí k návratu zpět.

Jak moc byly tyto pokusy úspěšné, je docela zřejmé. Jedna část exulantů dávno režim prohlédla, zažila jej z nejhroší možné stránky a návrat nepřipadal v úvahu. Nepomáhalo striktní zamítnutí nároků na původní život: starý byt, zaměstnání... (Ulč, 2014, s. 106) Jednou z úspěšných motivací pro návrat mohla být ale třeba rodina nebo přátelé.

V oblasti literatury nastala znatelná změna oproti stalinistickým rokům, strana si netroufla hromadně zatýkat, což dalo vzniknout rozdělení literárních proudů. Vedle oficiálně vydávaných knih se objevily samizdatové edice z disentu, které přes svůj rozsah neměly možnost hromadného nákladu. Nakonec se v 70. letech přidala česky píšící vlna autorů v zahraničí, kteří se ale postupně sblížovali se svým prostředím, kde právě žili. Tam můžeme Škvoreckého po jeho emigraci nejenže zařadit, ale také nazvat vedoucí postavou této vlny. (Soldán, Hoffman, Urbanec, Pisková, Charous, Siegllová, 1997, s. 115)

Škvorecký si za mořem rozhodně a pevně zachoval vztah ke své vlasti. Ale ze svého stanoviska vůči režimu neustoupil nikdy a vždy se zasazoval, aby o tom nemohl nikdo

pochybovat. Až do sametové revoluce si povzdychoval: „On by se ten komunismus snad dal vydržet, kdybychom žili aspoň tak 300 let.“ (Ulč, 2014, s. 236)

2. Specifika exilové literatury

Emigrační vlna po únoru 1948 nebyla způsobena ekonomickými motivy, skoro všechny evropské země si ještě nesly důsledky války, Československo tento ekonomický propad ve srovnání s první republikou měl teprve čekat. Odchody byly s postupem železné opony čím dál těžší, a naopak víra v brzký návrat s politickými procesy a celou situací v Československu v 50. letech slábla. Protože však exulanti odcházeli kvůli odporu ke komunistickému režimu a věřili v jeho konec, hojně se i v exilu angažovali v činnosti pro svobodné Československo. Předními cílovými zeměmi odchodů byly zpočátku Anglie, Francie, USA a emigranti do nich odcházeli nejčastěji prostřednictvím záchytných táborů v okupačních zónách (britské, francouzské a americké) sousedních zemí Rakouska a Německa.

Pro pochopení pozice Škvoreckého je třeba také přiblížit a charakterizovat exilovou literaturu v širším kontextu. Českoslovenští autoři se přesouvali do zemí mimo dohled cenzury, často do výše zmíněných zemí. Škvorecký se po příjezdu a krátkém pobytu ve Spojených státech usadil v Kanadě, která do jisté míry sdílela charakteristiku amerického exilu, určitě tu politickou. Tam lze mluvit o dvou exilových vlnách, kdy se do Spojených států přemístilo mnoho intelektuálů a umělců z persekvujících zemí. Obě byly zapříčiněny převraty od demokratických k totalitním režimům.

Exil lze rozdělit na personální, politický a ideový. Do personálního exilu odejde člověk, který se cítí v ohrožení života svého nebo svých blízkých. Politický exil, jak název napovídá, znamená vycestování z důvodu politického útlaku nebo nesvobody. Nakonec ideový exil je exil z důvodu rozporu s filozofickými či náboženskými myšlenkami. (Papoušek, 2001, s. 9)

Profesor Vladimír Papoušek bude v této podkapitole často citován, jelikož se pravděpodobně nejvíce přiblížil exilové charakteristice. Ve svých studiích úspěšně popsal rysy a kontext československého exilu. Je vhodné to uvést i z dalšího důvodu, který představuje výstřižek z periodika z roku 2002 (na základě tiskového písma a tvaru ústřižku pravděpodobně z *Lidových novin*). V autorské poznámce k *Nevěště z Texasu* měl sám Josef Škvorecký přání, aby se „našly peníze pro mladého bohemistu z Čech, jenž by zajel do Ameriky studovat literární projevy Čechoameričanů“. Článek jako vykonavatele autorova přání označuje právě českobudějovického bohemistu Vladimíra Papouška. (Památník národního písemnictví)

V rámci obou exilů existovala u exulantů do jisté míry představa nebo víra v návrat po pádu režimu. Exulanti nejevili snahy o adaptaci na místní kulturní kontext, ale naopak se v jistých snahách o změnu poměrů ve své domovině věnovali domácí problematice. (Papoušek, 2001, s. 9)

V případě Škvoreckého se dále zaměřím na druhou vlnu, tj. po 2. světové válce, konkrétněji v Československu po roce 1948 a dalších milnících vyznačujících se hromadnou emigrací, jako byl rok 1968, který byl důvodem emigrace přímo Škvoreckého. V této druhé vlně si exulanti očekávající brzký návrat spojený s nadějí změn poměrů nechtěli měnit svá občanství. To se se dělo především až v době 50. let, kdy prodlužovali svůj pobyt. Logicky se tím pádem museli i přizpůsobovat místním hodnotám a užívaným jazykům. Čekalo se i na vypuknutí války mezi východním a západním blokem, ke kterému nedošlo nikdy. Navíc i společnost nahlížela na tento exil trochu jinak. Po 2. světové válce bylo stanovisko jasnější, protože postup Francie a Velké Británie v Mnichově proti Československu byl odsuzován. Komunistické vládě v ČSSR se podařilo vytvořit jistou oponu legality, s volbami, bez napadení. Hlavně USA profilující se po 2. světové válce od izolace k přijetí pozice světové vlivné velmoci zaujímá daný postoj proti komunistickému protipólu v doprovodu tzv. mccarthismu. Mccarthismus perzekvoval domnělé komunisty, exulanty pocházející z ČSSR nebylo těžké s komunismem spojit. Navíc, skupina příchozích byla více různorodá, rozdrobená. (Papoušek, 2001, s. 10–24)

Někteří bojovali při příchodu s finančními problémy, což byl příklad i manželů Škvoreckých. Možnosti publikovat v češtině byly poměrně omezené, pro tento účel často sloužily edice. Také bylo samozřejmě možné vydávat vlastním nákladem (Papoušek, 2001, s. 28–29).

Přesto postupně vznikají instituce a společnosti snažící se o pomoc. Začaly vycházet noviny a časopisy, i když některé z nich měly pouze krátkou dobu existence. Mezi ty známější a úspěšnější patří například čtvrtletník Hlas Československa poprvé tištěný v roce 1951, z důležitých periodik pak v New Yorku začíná v roce 1956 začíná vycházet Tigridovo Svědectví. Měsíčník Zápisník přichází s podrobnějším zaměřením na aktuální dění exilu v Americe, roku 1959 tam vychází článek o Škvoreckého Zbabělcích a následně měsíčník tiskne i románové ukázky.

Exil nebyl odkázaný pouze na pomoc vlády a krajanských organizací, dokázal navazovat mezinárodní kontakty To znamenalo například, že knihy napsané v zámoří vycházely v zahraničních exilových nakladatelstvích. (Papoušek, 2001, s. 23–25)

Trochu internější charakteristiku exilu poskytl v krátké rozhovorové knize *Josef Škvorecký vypráví sám* Škvorecký. Exil vnímá jako místo, které dává člověku prostor se rozvinout, rozvinout svůj talent. Tím vysvětluje i úspěch a uplatnění velké části exulantů. Důležitý je charakter USA jako země imigrantů, kde jsou nově příchozí, hlavně s dobrou angličtinou, přijímáni velmi dobře.

Přesto si uvědomuje přetrvávající vztahy k domovině. V člověku se objevovala idealizace původního doma, trpěl tzv. „emigrantskými sny“ (stresové sny spojené s návratem do domova). A také věděl, že pro běžnou komunikaci by Čech stále preferoval Čecha. (Škvorecký, 1992, s. 11–13) Chápal hluboké odlišnosti v tradici a kulturním prostředí.

Nakonec zmiňuje i krajanské hnutí. Pod tímto pojmem spíše, než příchozí československé imigranty původem vnímá aktivní jednotlivce, kteří vyvíjí různorodé úsilí k vytváření a udržování kultury v exilu. (Škvorecký, 1992, s. 13)

3. Nakladatelství Sixty–Eight Publishers

3.1. Představení a okolnosti založení nakladatelství

Pouť Škvoreckých tedy skončila v Torontu, kde se velmi brzy zrodilo nakladatelství známé jako Sixty–Eight Publishers. Co následovalo, je z velké části popsáno vzpomínkovým autobiografickým dílem *Samožerbuch*.

Již na začátku roku 1971 se Škvoreckému ozývá Dr. Hanuš Lexa z Československé společnosti pro vědy a umění se zájmem o vydání jeho díla *Tankový prapor*. To byl návrh, který si manželé nechali rozležet v hlavě, a právě ze strany Zdeny Škvorecké, rozené Salivarové, přišel impuls k založení vlastního vydavatelství. (Salivarová, Ulč, Škvorecký, 1977, s. 16)

Vzápětí se věci dávají do pohybu. Škvorecký obdržel nejprve několik rukopisů od svých přátel: Hedy Kovályové, Jana Beneše, Arnošta Lustiga, Erazima Koháka. Ota Ulč pro něj překládá do češtiny anglický spis o soudcování ve stalinismu, Jan Drábek pro něj nechává přeložit svůj rukopis *Whatever happened to Wenceslas* a Voskovec dává příslib napsání *Paměti*. Od Egona Hostovského dostává v exilu nevydané *Všeobecné spiknutí* společně s radou, že by se do vydávání neměl Škvorecký pouštět, protože zkrachuje. Prokop Havlík se nabídne a vede vydavatelství účty bez nároku na mzdu. (Salivarová, Ulč, Škvorecký, 1977, s. 17)

Škvorecký měl o vydavatelství důvodné pochyby, nebyla to jen poznámka Hostovského. Sám tvrdil, že se „probouzel zpocen, zděšený vidinami krachu“. (Salivarová, Ulč, Škvorecký, 1977, s. 18)

Ve věžovém domě na torontském sídlišti St. James Town se z obývacího pokoje Škvoreckých stala kancelář. Vydávání financovaly Škvoreckého honoráře za jeho publikované knihy na Západě a z Jugoslávie za srbské vydání *Tankového praporu* (které se mimochodem stalo v Srbsku bestsellerem) a trochu komicky dostával z Prahy menší částky od čtenářky, která pracovala jako prostitutka na Jaltě. Na kontě manželů bylo 38 centů, nepovedla se kalkulace cen a při ceně, kterou měli stanovenou na \$2.80, bylo nutné prodat minimálně 3 000 položek, aby se vůbec zaplatila využitá tiskárna. Bez poštovního a balného. Seznam adres čítal 400, ale nebylo možné investovat do inzerce. Hostovský smutně odhadoval, že prodat lze 300–400 výtisků, více ne, cíl 3 000 se mu zdál nedosažitelný.

Škvorecký stále špatně spal a patová situace probouzela mezi manželi hádky a neshody, Škvorecký svou manželku obviňoval, že byla příliš lehkomyšlná a spadli do bezvýhodné situace kvůli ní. Nebál se ale ztráty peněz, ale toho, jak se bez nich o manželku postará a jak vlastně svým neúspěchem prokážou nazpět do Prahy nepotřebnost exilové literatury. (Salivarová, Ulč, Škvorecký, 1977, s. 18–20) Ale zázrak se stal a vydavatelství přečkalo těžký rok díky zájmu čtenářů.

Nakladatelství otevřené československým autorům neznamenovalo úplně snadný přístup k publikaci. Jestliže bylo zakázáno něco vydat doma, nemohlo to zůstat bez obav z reakce a trestu i v případě vydání v zahraničí, ale časem tyto obavy opadly.

Pokud bych chtěla stručně popsat další vývoj, Škvorečtí se snažili udržet ceny, i čtenáře. Museli upustit od sázení knih v Belgii, na splátky byl zakoupen sázeč stroj. Nechali si zhotovit prototyp české abecedy a sázeli sami. Došlo k přesunu vydavatelství na Davenport Road (Hvížd'ala, 1993, s. 151), přibližně 4 km od původního místa. Významnějším milníkem bylo založení organizace AMERICAN FRIENDS OF SIXTY-EIGHT PUBLISHERS. Její myšlenkou bylo vytvoření prostředku, přes který by mohlo vydavatelství získávat peníze od zahraničních podporovatelů. Tím, že vydavatelství bylo kanadské, dle zákonů si mohli dar z daní odepsat pouze občané Kanady. Tato organizace pak získala od amerických úřadů status pro potvrzení odpisu daní pro americké občany.

Škvorecký pracoval sám, konkrétně na pozici šéfredaktora. Dále už zde pracovala nastálo pouze jedna redaktorka, jinak pomáhalo příležitostně pouze několik dalších. Nebylo také jednoduché třídit, která díla se vydají, protože se objevili autoři, kteří předpokládali publikaci svého díla z vlasteneckého principu. Tohle dělení měl na starosti také Škvorecký, týkalo se to hlavně poezie, jinak vypracovával korektury českých textů a dělal copy–editing: stylistické, kompoziční a podobné úpravy. Přes svou zkušenost z Odeonu byl podroben kritice ohledně nedostatečně kontrolované interpunkce. (Hvížd'ala, 1993, s. 152–157)

Bylo těžké hledat redaktory na takovou práci, zde vypomáhali Marie Zelená z Hamburku, Helena Janko z Calgary, Jaroslav Strnad ze Švýcarska a v počátcích Jana Kaloušová z knihovny Torontské univerzity. Prózu posílal J. Blažkové do malé kanadské vesnice Conn. Blažková měla na starosti také korektury slovenských textů. (Hvížd'ala, 1993, s. 155) Ota Ulč poskytoval názory na knihy politického rázu.

Zdena Škvorecká vypočítala, že ve srovnání by nakladatelství v Praze při stejné knižní produkci mělo mít 30 stálých zaměstnanců. (Ulč, 2014, s. 47) Na začátku bylo zmíněno, že

vydavatelství byl nápad Zdeny, a je důležité poznamenat, že právě Zdena Škvorecká jej držela v chodu a zasvětila mu na dlouhou dobu téměř celý svůj život, mnoho dní od rána do večera pracovala a vyřizovala potřebné záležitosti a bylo to její přesvědčení, že se pro tuto myšlenku vyplatí investovat úspory manželů. V Kanadě pár žil hlavně z peněz Škvoreckého zaměstnání na univerzitě. (Hvízd'ala, 1993, s. 68) Škvorecká si také více stýskala po domově a bylo pro ni i těžší si zvyknout na nové prostředí. Zatímco Škvorecký uměl perfektně anglicky, a navíc měl angličtinu velmi rád, Zdena uměla pouze francouzsky a jazyk se postupně učila na místě. Vydavatelství ale časem rostlo a sklidilo úspěch i uznání.

Sixty–Eight Publishers si udržovalo dobré vztahy s dalšími exilovými nakladatelstvími. Vzájemně prodávalo knihy s Tomského Rozmluvami, inzerovalo knihy Poezie mimo domov v Mnichově, také prodávalo knihy švýcarské Konfrontace nebo italské Křesťanské akademie. (Hvízd'ala, 1993, s. 81)

Po pádu režimu v ČSSR Škvorecký hodnotil vydavatelství jako koncept. Velká část děl poměrně pracně vydaných u něj v zahraničí po revoluci vyšla i v Československu. Přínos ale nezapírá, bylo to přibližně 20 let, během kterých mohli dělat dostupnými hlavně nežádoucí knihy. Vytvoření prostředku podnítilo mnoho autorů k tvorbě dalších děl. (Hvízd'ala, 1993, s. 151)

3.2. Vydávané knihy

Sixty–Eight Publishers mělo své ediční zásady. „1) Vydávat především dosud nikdy nevydané knihy současných českých a slovenských autorů, které v Československu vyjít nemohou, buď proto, že autor je v exilu nebo že doma v opozici nebo že jeho rukopis z důvodů politických či estetických nemá v ostře sledovaných pražských nakladatelstvích šanci. 2) Reedice vydávat jenom tehdy, když slibují zisk, z něhož lze pak financovat nekomerční tituly, např. poezii, filosofické spisy, literární teorii apod. Také jestliže kniha doma vyšla v době, kdy většina našich západních čtenářů byla už v exilu, anebo konečně, jde-li o dílo doma sice kdysi vydané, ale v nynější době potlačované nebo falešně interpretované. 3) Překlady knih nečeskoslovenských autorů vydávat jen tehdy, pojednávají-li o naší vlasti“. (Křištof, 2018, s. 162)

Následující strany budou věnovány popisu vydávání knih nakladatelstvím Sixty–Eight Publishers. První katalog připomínal spíše informační brožuru. Podrobné a navzájem navazující prodejní katalogy vycházely od ročníku 1977, pro reprezentativní ukázkou budou vypsane knihy druhého katalogu v odrážkovém seznamu v příloze práce.

Nakladatelství Sixty–Eight Publishers vznikalo v průběhu roku 1971 a první ročník má dataci 1972. Úplně úvodní sdělení tohoto prvního ročníku navazuje na úspěch *Tankového praporu* a první propočty nákladů: „Vážení přátelé, zájem o první knihu nakladatelství 68 PUBLISHERS TORONTO – *Tankový prapor* – předčil naše očekávání. Měli jsme proto radost a povzbudilo nás to. Jestliže však máme udržet nízkou cenu – a pro kulturní srovnání: \$3–4 nepořídíte jít s manželkou jednou do biografu, ani dát si beefsteak v lepší hospodě –, je nutné, aby každou naši publikaci si koupila aspoň třetina těch, kteří si objednali (a zaplatili) *Tankový prapor*. Takže se na Vás obracíme s konkrétním návrhem na založení KLUBU ČTENÁŘŮ 68 PUBLISHERS TORONTO. Nedostanete v něm žádné prémie zdarma, zato všechny naše knihy za členské ceny (tj. v rozmezí \$3–4, jen u výjimečně tlustých nebo ilustrovaných svazků víc. Jestliže se do Klubu nepřihlásíte, budete si naše knihy moci koupit také, ale o \$1–2 draže“. Zde je poprvé představen Klub čtenářů. Podmínkou jeho členství byla závazná objednávka alespoň tří titulů z programu na dotyčný rok. Pro rok 1972 to byly:

- Škvorecký: MIRÁKL
- Beneš: NA MÍSTĚ
- Lustig: MILÁČEK
- Salivarová: HONZLOVÁ
- Voskovec: STÍN SVOBODY

Tento klub začal následně fungovat. Pokud si čtenář některou z knih již objednal, výjimečně ji dostal rovněž za členskou cenu, i když si objednal méně než 3 knihy. Od 30. srpna 1972 už platila původní pravidla. Zaplatit bylo možné po dodání, ale přednostní byla platba předem.

Dál už pokračovala nabídka, zatím zpracovaná ve dvoulistech – jeden dvoulist, jedna kniha s popisem a související fotografie k ní. Na zadním přebalu je další, ještě trochu více humorný vzkaz čtenářům ohledně cen, který ukazuje na rozčarování z reálných nákladů. „Ceny roku 1972 se snažíme udržet co nejnižší. Aby se nám to povedlo, potřebujeme vaše pochopení a spolupráci. Tankový prapor se sice prodával dobře, ale jako kapitalisté teprve začínající, stanovili jsme příliš křesťanskou cenu a pro nekřesťanské výrobní náklady příjem sotva pokryl výdaje: mimoto je, podle dosavadního průzkumu, zatím počet přihlášek na další knihy (s výjimkou Voskovce) podstatně nižší než u Tankového praporu. Proto, ač velmi neradi, museli jsme, socialisticky řečeno, přistoupit k úpravě cen. Věříme, že si o nás nebudete myslet, jako s. Roháček z pražského rozhlasu, že chceme „urvat co se dá“, a hojnými objednávkami

podpoříte naše riskantní podnikání. Jestliže Klub získá dost členů, dodatečně ceny snížíme a budete to mít u nás k dobru pro příští ročník.“ Podobných vzkazů podaných s nadhledem byly plné i další ročníky.

Druhý katalog je tedy ročník 1977. Úvodní text upozorňuje na vyšší sazbu kanadské pošty, která ji dvakrát zvedla o 100 %. Vzrostly i ceny tisku a bylo nutné opět navýšit ceny, objevilo se také upozornění na očekávané zdražení v roce 1977. Zároveň zavedli zvýšení hodnoty minimální možné objednávky. Nový systém vypadal takto: při objednávce v hodnotě méně než 17 dolarů se platila plná cena. Při objednávce nad 17 dolarů včetně – sleva 10 %, pokud platba proběhne okamžitě s objednávkou, je sleva dalších 10 %. Při objednávce celého ročníku v hodnotě 81,80 dolarů, je cena 73,62 dolarů, při platbě předem je celková cena 66,24 dolarů.

Knihy ke koupi se rozdělily do tří kategorií dle místa zapsání: A, B, C, každá kategorie měla odlišné prodejní vlastnosti a podmínky. Objednávku v nakladatelství bylo třeba zapsat na popisovací papír do oddílu A. Na popisovacím listu B žádná sleva neplatila na knihy nabízené jinými nakladatelstvími a na cizojazyčné knihy. Pro popisovací list C neplatila žádná sleva na knihy zakoupené později roku 1977, pokud základní objednávka nečinila 17 a více dolarů. Přidali možnost získat na kartotéční list 1 dolar za „získání“, doporučení nového čtenáře (tj. někoho, kdo si knihu nekoupil nikdy nebo v posledních dvou letech). Ten měl při objednávce nad 17 dolarů vyplnit rubriku navíc, kde napíše toho, kdo ho doporučil.

Další část sestávala z upomínek různého druhu. Na skladě jsou pouze knihy z let 1972 až 1976, knihy z roku 1977 budou vycházet průběžně v tomto roce v počtu tři až čtyři najednou. Z důvodu nemoci a nedostatku prostředků se vydání knih mohlo protáhnout do roku 1978. Pořadí vydávání není určeno předem, bude se řídit čtenářským zájmem. Vyúčtování za rok 1977 dorazí společně s katalogem 1978.

Samostatnou poznámku věnovali knihám Voskovce. Nepodařilo se ho v předchozím roce vydat, čtenáři byli upozorněni na to, že *Stín svobody* ještě není dopsáný. (Tyto Voskovcovy paměti bohužel nikdy nevyšly.) K tomu byla připojena trochu přísně vyznívající výzva k nepůjčování knih lidem, kteří mají prostředky na vlastní koupi, a poděkování.

Kompletní soupis všech vydaných knih je dostupný na stránkách Josefa Škvoreckého, kde je pouze seřazený jako seznam názvů s autory.

Na závěr jsou uvedeny způsoby platby. Pro čtenáře ve světě byly dostupné následující způsoby: bankovním převodem na konto SIXTY-EIGHT PUBLISHERS, INC. Acc. No. 142

694 9, The Royal Bank of Canada, Yonge and Bloor Branch, Toronto, Ontario, Canada, dále Mezinárodní poštovní poukázkou (International Money Order, Mandat de Poste Internationale) v hotovosti, doporučeně, v kanadských nebo amerických dolarech. Čtenáři v Kanadě a v USA měli navíc možnost odeslání osobního šeku. Podobně čtenáři v Německé spolkové republice mohli zaplatit také osobním šekem nebo bankovním převodem na západoněmecké konto SIXTY-EIGHT PUBLISHERS, INC., Acc. No. 76/6196 Deutsche Bank, Filiale Frankfurt, 6000 Frankfurt/Main, Postfach 2623. Objednávku také mohli uskutečnit Angličané opět osobním šekem nebo bankovním převodem na londýnské konto: SIXTY-EIGHT PUBLISHERS, INC. Credit External Account No. 9-72056, The Royal Bank of Canada, 6th Lothbury, London EC2R 7J. Všechny šeky a poštovní poukázky bylo nutné vypisovat na jméno: SIXTY-EIGHT PUBLISHERS, INC. Později bylo možné podobnými způsoby nakoupit i v Austrálii a zbytku Evropy.

V dalších ročnících bylo dělení na oddíly zachováno (časem přibyl oddíl D), knihy postupně přibývaly nebo i měnily názvy z pracovních na ty dnes zavedené. Vůči ročníku 1977 z přílohy se dále měnily kategorie: objevily se „Edice Petlice“, „Exilová próza“, „Cestopisy, paměti, historie“, „Prémie“ (v té době nedostupný deník Karla Hynka Máchy, pouze pro členy za určitých podmínek, díla označená jako premie se také časem měnila), „Literární kritika“, „Reedice“, „Literatura, filozofie umění v ČSR“, „Politika ČSR“, „Náboženství“, „Drama“ a další. (Ve zbytku se objevovaly pozměněné stávající názvy, velmi příbuzná odvětví nebo se mohly vyskytovat některé názvy navíc v katalogích, které nejsou ve fondu zachované). Uváděl se pro zajímavost i seznam rozebraných knih. V průběhu let se také měnila pravidla a výhody členství ve čtenářském klubu.

Všechny katalogy jsou plné poděkování, ale i různých výzev: k platbě včas, k nepůjčování přátelům, výzvy ke změně adresy při stěhování apod. V devátém ročníku přibyla možnost dárkové objednávky, což zahrnovalo dárkové balení se štítkem. Seznamy byly prokládané básněmi, citáty a vtipně podanými výzvami.

Podoba knih měla většinou společnou paperbackovou úpravu. Kromě určitých výjimek, byly rozměry maximálně 17,5×10,5 cm. Od 16. titulu byly na obálky vybírány reprodukce československého exilu, s jedinou výjimkou, kdy byl vybrán obraz francouzského autora Christiana Bouillé. Ostatní knihy byly jen graficky upravené anebo se na nich nacházela

fotografie. (Křištof, 2018, s. 175) Knihy bylo časem možné zakoupit i osobně u zástupců v Sydney, v Michiganu a v Kalifornii.

Pro ujasnění financí, nakladatelství v podstatě fungovalo ze svých předplatitelů (což bylo často zdůrazňováno v katalozích). Vyšší částky dostalo občas na konkrétní vydání knihy, ale tyto příspěvky nepokryly více než 8 % nákladů. Při průměrné ceně výroby jedné knihy pohybující se mezi 5 až 7 000 dolary významně pomohly hospodaření organizované benefice. První v New Yorku, která vynesla 10 000 dolarů, druhá v Kanadě opět kolem 10 000. Zbytek peněz pocházel z různě vysokých darů čtenářů. (Křištof, 2018, s. 170).

Krom procesu a průběhu vydávání lze také popsat některé potíže spojené s vedením exilového nakladatelství. Rozhodování, které knihy vydat, nebylo vždy jednoduché, jak už ostatně bylo zmíněno. Přes početné kulturní přínosy exilové tvorby na ni nelze pohlížet černobíle. Stále se jedná o literaturu, která z principu musí být podrobovaná kritice, měřítkům nebo morální konfrontaci.

To je případ díla *Špionážní oprátky* z roku 1981. Autorem je Ladislav Bittman, člen komunistické Státní bezpečnosti, známý jako organizátor mystifikační akce Neptun, kdy byly v Černém jezeře na Šumavě údajně nalezeny bedny s dokumenty nacistů. Bittman po roce 1968 emigroval do Spojených států a rozhodl se zveřejnit své zkušenosti. (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2602328-ve-spojonych-statech-zemrel-ladislav-bittman-v-roce-1964-zosnoval-akci-stb-neptun>)

Knize bylo vytknuto, že Bittman neprojevil sebereflexi, nebo dokonce lítost, pouze popisoval bez žádných emocí. V této souvislosti bylo Sixty–Eight Publishers nepřímě obviněno, že jde pouze o zisky a morálka zde stojí úplně stranou. Ota Ulč ji ale Škvoreckému doporučil s tím, že kritika by měla být objektivní, a pustil se do polemiky. Pokládá si otázku: „Je dobrot knihy podmíněna dobrotí autora? Céline, Hašek, Ezra Pound – byli ti snad ctnostní?“ (Czaplińska, 2014, s. 40) Zastává se ho i konkrétně: „Josef mi dal k posouzení výtvar s názvem *Špionážní oprátky*. Jeho autor Ladislav Bittman rok po mně promoval na téže právnické fakultě, kdy jsem ho ale vůbec nepoznal. Poté fungoval v estébáckých špiónských službách, po srpnové invazi emigroval, ale na rozdíl od podobných dezertérů dál veřejně fungoval pod svým jménem, vyučoval v Bostonu, vypovídal před kongresmany ve Washingtonu, s mnohými zajímavostmi se svěřoval a jeho bývalí zaměstnavatelé se ho snad ani nepokusili zavraždit.“ (Ulč, 2014, s. 66)

Škvorečtí dále vydali knihu Oty Hromádka *Jak se kalila voda*. Té bylo také vytknuto, že se autor vyhýbá vlastní vině, na druhou stranu kritici ocenili čistou pravdu o režimu a odvahu ho zavrhnout. (Czaplińska, 2014, s. 37)

Exulanti si s sebou někdy nesli minulost, kterou nadále zpracovávali různými způsoby, již pak reflektovali v literární tvorbě, což byl ostatně i případ Oty Ulče, který pracoval po studiu práv určitou dobu v komunistické justici. Ulč se poté v exilu velice výrazně vymezuje vůči mentalitě systému v Československu, vyjadřuje k ní výrazný odpor. Tato nenávist vyplývala z jeho osobní vnitřní zkušenosti.

Dnešní čtenáři by mohli právě od takových exilových autorů, jako byli Bittman nebo Ulč, očekávat, že poskytnou vysvětlení nebo omluvu svých činů, proto poté stroze objektivní popis může šokovat. A všichni exulanti by měli nejlépe být vzory a určovat směr společnosti.

Nakladatelství se nevyhnulo ani tzv. lágrové literatuře. Tímto pojmem jsou míněny knihy, jejichž obsahem jsou svědectví z lágrů či z vězení. Tato literatura začínala hlavně jako obžaloba nacistických táborů, ale brzy do ní zapadly i příběhy z komunistických perzekučních lágrů. V *Sixty–Eight Publishers* vyšel titul *Krochnu s sebou* Oty Rambouska, cyklus vyprávění o takzvaných agentech–chodcích, kteří pendlovali mezi komunistickým Československem a záchytnými body v zahraničí. Kniha, přestože měla vysokou literární kvalitu, byla hnacím motorem pro nutnost neustálého morálně–výchového boje. Podobně to pak bylo i u *Byly jsme tam taky* Dagmary Šimkové. Opět živý humorný text, který se navíc věnoval příběhům žen jako politických vězenkyň. Kritika jej vnímala jako svědectví, a zcela přehlížela skvěle vykreslenou psychologii postav. (Czaplińska, 2014, s. 34–37)

Výše byl už zmíněn „vlastenecký princip“, tedy princip, kdy libovolný autor cítil automatické právo na to poslat svou knihu do tisku. Tomuto se Škvorecký snažil vyhýbat, ale exilová kritika stále velice dobře přijímala knihy popisující „pravdu“, přestože nejen literární kvalita, ale i historická přesnost nedosahovaly potřebných norem. (Czaplińska, 2014, s. 41)

Nakonec sám Škvorecký se při řešení jednoho takového případu striktně vyjádřil ve čtvrtletníku *Obrys*, podle kterých kritérií nechává knihy v *Sixty–Eight Publishers* vydávat.

„1) Ty, v jejichž umělecké, historické nebo lidské hodnoty osobně věřím, a které vydáváme bez ohledu na očekávanou prodejnost, někdy se značným rizikem, protože často jde o tituly výrobně velmi nákladné a bez velkých vyhlídek, že půjdou na odbyt. Jsou to jednak první knihy autorů dosud neznámých, knihy literárněvědné, sbírky dopisů apod. 2) Ty, u nichž

předpokládám, že se budou prodávat dobře, přinesou zisk, a ten zaplatí eventuální ztráty knih kategorie 1., různé detektivky apod. 3) Ty, které splňují obojí kritéria. Knihy dobrých, a přitom populárních autorů, jako je třeba Kundera.“

Škvorecký se tak staví proti kritice trochu alibisticky, vyhýbá se otázce morálky nebo stanovování priorit ve finančním zisku nebo ztrátě. Je ale důležité zmínit, že Škvorecký se vážně vyhýbá cenzuře a nebojí se vydávat kontroverznější díla, tudíž pokud postavíme proti sobě dva póly: jeden pól exilové kritiky, podle které musí exilová literatura vychovávat a ukazovat sebereflexi a druhý, podle kterého nezáleží na morálce obsahu, ale hlavně na estetičnosti díla, kloní se Škvorecký k pólu druhému.

Cenzura s sebou podle něj nese nemožnost stanovit hranice. To dokládá prvek erotiky v literatuře. Například knihy z minulosti, které způsobily pozdvižení, jsou dnes nevinné (jmenovitě *Milenec lady Chaterleyové*, *Obratník Raka*). Rozlišuje literaturu psanou pro lidské vzrušení a tu, která popisuje krásu lidí a zážitků. Navíc dospělí lidé by měli mít i dospělou mysl, což znamená, že různorodá četba nemá negativní vliv na jejich chování. (Škvorecký, 1992, s. 16).

Škvorecký uvádí ještě jeden aspekt, jenž pro něj byl směrodatný při výběru knih, které jeho nakladatelství vydávalo. Vyhýbal se románům, které byly masově vydávány v Československu ve velkých nákladech. Jeho nakladatelství mělo sloužit „čtenářskému divertimentu“. (Škvorecký, 1991, s. 44) Vyplývá to i z jeho odporu k typičnosti, hlavnímu znaku tzv. socialistického realismu. „Socrealistický spisovatel musí zobrazovat hrdiny typické, nikoli netypické, vyskytující se pouze na okraji reality. O hrdinech v realitě neexistujících vůbec se nemluvílo, ačkoliv těch bylo v socrealistických románech nejvíc.“ (Škvorecký 1991, s. 75)

Shrnutím ještě jmenuji některá čísla. Celkem vydalo nakladatelství Sixty–Eight Publishers 224 knih, přičemž poslední kniha má číslo 227, protože 3 tituly nevyšly. Mezi nimi bylo 74 románů, 26 memoárů, 22 povídkových souborů, 19 novel a 5 divadelních her. Zbytek sestával z rozhovorů, korespondence, literární kritiky a historie, filozofie, estetiky, esejistiky, biografie, publicistiky, cestopisů, záznamů, filmových scénářů, koláží a dalších. Žádné jiné exilové nakladatelství nevydalo tolik titulů jako Sixty–Eight Publishers. (Křištof, 2018, s. 176)

Když v roce 1989 proběhla sametová revoluce, ztrácelo nakladatelství svůj význam. Ukončilo svou činnost po 23 letech loučením, posledním ročníkem 1991. Plně jej vystihuje závěrečný vzkaz manželů Škvoreckých.

„Milí přátelé, stalo se, co nikdo nečekal, ačkoliv jsme si to všichni přáli: dožili jsme se zhroucení komunistické moci v naší vlasti, i když zatím ne odchodu komunistické strany ke všem čertům. S návratem svobody do Československa končí naše poslání vydavatelů knih, které doma nemohly vycházet. Proč vám tedy nabízíme ještě jeden, závěrečný ročník? Prostě: na rozloučenou. Nechceme jen tak zničehož nic přestat. Chceme se s vámi, kteří jste nás devatenáct let svými objednávkami drželi nad vodou, rozloučit sérií knih, jejichž vydání jsme s autory dohodli ještě před listopadovými událostmi roku 1989 a které v Československu před rokem 1993 nevyjdou. Věříme, že se vám budou líbit a že na nás budete vzpomínat v dobrém. Přejeme vám hodně štěstí a zdraví do dalších let a děkujeme vám“. (Křištof, 2018, s. 174)

4. Dílo Josefa Škvoreckého

4.1. Vlastní dílo

V následujících kapitolách bych se chtěla věnovat více analýze vývoje Josefa Škvoreckého jako významné kulturní osobnosti a vlivu celoživotního obklopení severoamerickou kulturou. Ústředním tématem této kapitoly bude charakteristika a přerod jeho díla – od tvorby v Československu k té exilové.

Událostem před emigrací se již zabývají předchozí kapitoly, ale je třeba propojit tyto souvislosti. Když v roce 1958 vyšli *Zbabělci*, ocitl se Škvorecký mezi nežádoucími autory a nemohl nadále vydávat pod svým jménem. Velkou část děl napsaných v 50. letech Škvorecký ukryl, byla dokonce považována za ztracená. (<https://www.skvorecky.cz/?p=1317>) V exilu se mu ale otevřely nové dveře.

Zbabělci, *Tankový prapor* a *Konec nylonového věku* mají společný rys, všechny kritizují nebo zesměšňují totalitní režim, a hlavně jeho zastánce. *Zbabělci* se stali naprostým podpultovým hitem, zájem byl markantní. Režim tuto popularitu dokonce veřejně okomentoval, ale samozřejmě s tím, že tento zájem se objevil jen proto, že kniha udělala poprask, jinak je její literární hodnota nízká. Mimo oficiální kruhy se ale Škvorecký stal váženou a vysoce respektovanou osobností, kritika v něm brzy rozpoznala nebývalý talent.

Škvorecký se vyznačoval kultivovaným projevem plným lidovosti a humoru. (Soldán, Hoffman, Písková, Charous, Siegllová, 1997, s. 76) Ve snaze o zlidštění a odpoutání se od velkolepého vypravování využíval strohé dialogy. V jeho projevu se často zrcadlilo to, co právě četl on sám a výrazně ho ve psaní ovlivnil Ernest Hemingway. (Zelinský, Dokoupil, 1992, s. 226) Škvorecký si stěžoval na své dialogy v raných dílech. Byla prkenná, silně informativní, při čtení to rozpoznal, ale nevěděl, jak to zlepšit. V roce 1945 získal výtisk anglického originálu *Sbohem armádo!* U Hemingwaye si uvědomil, že dialogy mají být na povrchu o ničem – uvěřitelný mezilidský rozhovor má být více méně „plácání“. (Hvížďala, 1993, s. 143) Z čehož vplynuly jeho typické hovorové, mluvné rozhovory v próze, které napomohly úspěchu *Zbabělců*.

Tematicky podobné si byly tituly *Babylónský příběh a jiné povídky* a *Konec nylonového věku*. Vedle tohoto námětu měl Škvorecký zálibu ve psaní populárních detektivek, 1. díl příběhů poručíka Borůvky vyšel v *Mladé frontě* už v roce 1966. (Matouš, 1990, s. 4)

Zdá se, jako by Škvorecký neměl nikdy myšlenky na psaní něčeho „vhodného“ pro režim, čímž by si napravil reputaci a mohl opět publikovat. Linie jeho děl vedla přímo k faktu, že Škvorecký nemohl v Československu zůstat. Dokonce svůj odchod v podstatě předpověděl v novele *Divák v únorové noci*, kde hlavní postava na konci emigruje. (Zábrana, 1993, s. 628) Přesto 60. léta nabídla uvolnění a Škvoreckému vyšlo několik dalších děl. Posledním z nich byl román *Lviče*, jehož 2. vydání už bylo bohužel zničeno. (<https://www.skvorecky.cz/?p=1317>)

Téměř symbolicky byla po emigraci jeho první vydanou knihou v Sixty–Eight Publishers už trochu starší *Tankový prapor*, 5. díl dobrodružství Dannyho Smiřického. Atraktivní téma vojenské mašinerie přivedlo Škvoreckého ke dvojímu, vzájemně se prolínajícímu základu, jazykovému a situačnímu. Komický, absurdní, satirický tón společně se slovní pestrostí, která obsahovala obecnou češtinu, vulgarismy, slangy, rusismy a další podobné pojmy učinily *Tankový prapor* jedním z nejlepších a také nejpopulárnějších děl vůbec. (Zelinský, Dokoupil, 1992, s. 230) Román byl všemi možnými prostředky protlačován v Československu přes cenzuru, ale podařilo se vydat pouze výňatky v časopise *Plamen*. Jen sarkastický přístup k některým představitelům tehdejšího progresivního proudu v politice a literatuře způsobil rozpačité přijetí v domácích disidentských kruzích. (<https://www.skvorecky.cz/?p=1317>) I přesto zůstal napořád v povědomí veřejnosti, ihned v roce 1991 o něm Vít Olmer natočil film. (Zelinský, Dokoupil, 1992, s. 231) *Tankový prapor* usiluje o maximální rozbourání konformity a měl ukazovat jasný příklad toho, že Škvorecký ve svém názorovém proudu inklinuje k tvrdší kritice a satíře vůči režimu. Rozhodně je zajímavé, že neměl nikdy v úmyslu psát satiru, ale skončil s díly, které se jinak, než jako satirické nedají označit. (Křištof, 2018, s. 140)

Nicméně postupem let Škvorecký více tíhl k umírněnosti a vyrovnanosti. Navíc v exilu na čas opustil prostředí Československa a přesunul se dějištěm knih právě do exilu. Napsal mnoho detektivek, cestopisné postřehy o Americe, hodně se věnoval literárnímu dění doma, ale i v Kanadě a USA. Jasným znakem tohoto přerodu je charakteristika knihy *Inženýr lidských duší*.

V této knize z roku 1977 s podtitulem „Entertainment na stará témata o životě, ženách, osudu, snění, dělnické třídě, fízlech, lásce a smrti.“ navazuje na svůj široký záběr z *Mirácklu*. (Zelinský, Dokoupil, 1992, s. 234) Název odkazuje k době stalinismu, který usiloval o to, aby autoři knih formovali osobnosti svých čtenářů k obrazu svému, tudíž hlavně k oslavě socialismu – z toho vytvořený výsměšný pojem „inženýr lidských duší“.

Šlo o 47. knihu vydanou Sixty–Eight publishers, u nás musela čekat na vydání až do roku 1992. Anglická verze byla jako první překlad odměněna kanadským oceněním Governor General's Award for best fiction. Toto dílo, které vznikalo v půli 70. let, představuje Škvoreckého postřehy už s časovým odstupem od jeho emigrace. Opět se zde vrací Škvoreckého autobiografická postava Dannyho Smiřického, který nyní po roce 1968 žije v exilu jako profesor na univerzitě a přemítá nad minulou dobou v Československu za německé okupace. Společnost je zde humorně vykreslena řadou lidských charakterů, užívá specifického jazyku Čechů v zahraničí. (Pechar, 1991, s. 173) Škvorecký je až výjimečně autobiografický a postavy jsou napsány dle skutečných lidí. V knize se střetává minulost, která chce stále sahat do exilu, hlavně v podobě komunistů, kteří usilují o kontakty s emigranty a přítomnost, svobodná Severní Amerika. Škvorecký zde konfrontuje kanadské demokratické, svobodomyšlné čtenáře s jejich vlastní naivitou a nedotčeností – tomuto tématu se bude věnovat zvláštní kapitola.

Každopádně zde uplatňuje určitý odstup. Je to téměř jedno desetiletí od jeho opuštění Československa a ohlédnutí nad vším, co Škvoreckého tak moc ovlivnilo – nacismus, přechod na socialismus, a nakonec nové svobodné prostředí. Na konci 70. let se přestal na dlouhou dobu objevovat charakter Dannyho Smiřického, zato byla představena nová linie s postavami českých přistěhovalců (*Scherzo capricioso, Nevěsta z Texasu*). První jmenované dílo bylo pro Škvoreckého mimořádně důležité, do vzniku životopisného románu o skladateli Antonínu Dvořákovi investoval mnoho energie. Sám říkal, že vydání této knihy je jeho splněný sen. (Škvorecký, 2021, s. 28) Takové nadšení pro životopis také nebylo úplně typické. Vše šlo ruku v ruce s jeho stářím, zkušenostmi a snahou bilancovat nad sebou samým. V dopisové korespondenci se svými přáteli mimoto často naznačoval uvědomění si nevyhnutelného konce lidského života.

V tomto kontextu odstupu se Škvorecký zamýšlel nad tím, nestal-li se postupem času historickým spisovatelem. Na začátku jeho tvorby jenom vyprávěl příhody kolem Dannyho Smiřického (sebe samého) a poručíka Borůvky. Jenže nestala se z nich svědectví o českém národě? Postupně je popisován Protektorát, pak 50. a 60. léta a rok 1968 přímo rozebírá *Mirákl*. Po pauze, kdy vypráví o exilu (*Příběh inženýra lidských duší, Bůh do domu*), se opět vracel do Československa se *Smutkem poručíka Borůvky a Hříchy pro pátera Knoxe*. (Křištof, 2018, s. 140) Jeho romány byly zpětně nejen osobním vyznáním, ale také zpodobněním osudů jeho generace. (Soldán, Hoffman, Urbanec, Pisková, Charous, Siegllová, 1997, s. 76) To si

Škvorecký sám uvědomuje. Vždy měl pocit, že píše o svém životě, o svém okolí. Ve zpětném pohledu ale nacházel svědectví.

O Škvoreckém se říkalo, že umí odpouštět, tvrdil to o sobě i on sám, když v jednom z rozhovorů uvedl, že schopnost odpouštět je jeho nejmilejší ctnost. (Ulč, 2014, s. 146) Svůj pohled na socialismus nezměnil, ale částečně už opouštěl svou typickou satiru a svůj protirežimní zápal věnoval do nakladatelství. Tam se museli se Zdenou téměř konstantě bránit proti domácím útokům v podobě lživých, nenávislných komentářů a pomluv. V podstatě celý svůj život a dílo zasvětil Škvorecký „boji“, rebelii proti totalitnímu režimu, hlavně tomu komunistickému. Což ho učinilo nenahraditelnou osobností u nás i ve světě.

Škvorecký opakovaně zdůrazňoval, že si cení svobody, kterou USA a Kanada přinášely. Svoboda to byla politická, lidská a svoboda rozvinout vlastní talent. Kritizoval ty, kteří se jí oháněli a neviděli její význam, co nabízí. Bylo to pro něj velké téma, což je vzhledem k průběhu jeho života a díla naprosto logické. V životě v této svobodě se skrýval jeho trochu rozpolcený přístup k minulosti a Československu, bavíme-li se o situaci před pádem domácího režimu. Na jednu stranu vlast svou činností neopustil v exilu a nikdy si tak dobře nerozuměl s Američany jako se svými přáteli z domova, jako s Čechy. Bylo těžké s nimi sdílet i každodenní maličkosti. Na druhou stranu tvrdil, že mu nic neschází a svoboda vše nahradila. Srovnal se s tím, že měl pouze jednoho nebo dva blízké přátele. Vzpomínal, ale netesknil. (Křištof, 2018, s. 114) Na základě jeho vyjádření *O psaní* z roku 1994 se lze domnívat, že Škvoreckému nescházel tolik domov jako jeho mládí.

„V Kanadě jsme našli klid, v němž se nic neděje, a víc člověk nepotřebuje, jestliže je spisovatel, jenž vykročil po sestupné cestě života. Nepotřebuje ani rodnou zemi; nepotřebuje dennodenně slyšet zvuk mateřského jazyka.“

„Jako romanopisec ze všeho nejraději píši o světě svého mládí; ale jako člověk vím, že ta doba, ten kraj, dokonce i ta společnost zmizely do nenávratna. Jako člověk vychovaný v tradičních – nebo chcete-li konzervativních – pojmech o životě, nejsem sentimentální, pokud jde o minulost, jež se ponořila do světa vzpomínek. Miloval jsem své rodné město a všechny jeho hezké dívky. Ale z těch jsou teď babičky. Měl jsem rád Prahu šedesátých let. Ale ta už neexistuje.“

Při rozboru Škvoreckého díla bychom se neměli omezovat pouze na jeho prózu. Škála jeho textů je neuvěřitelně široká – publicistické příspěvky, eseje, kritika, divadlo, předmluvy, doslovy, všeobecné statě, rozhovory a v neposlední řadě dlouhá řada překladů.

4.2. Josef Škvorecký – literatura a překladatelství

Přijetí v exilu nebylo dané pouze tím, že byl nadaným spisovatelem. Svůj význam měla jeho vydavatelská a překladatelská činnost ve Státním nakladatelství krásné literatury a umění (pozdějším Odeonu). Dále se jeho aktivity spojené s angličtinou jako jazykem týkaly především překladatelství a psaní recenzí, formulování myšlenek o americké i anglické literatuře.

Přestože Josef Škvorecký vystudoval anglický jazyk na univerzitě, nikdy nepsal prózu v angličtině. Měl respekt ke psaní i v češtině, rád používal slang a jiné specifické jazykové nuance a soudil, že v angličtině by toto pro něj nebylo možné. Naopak rád psal anglicky eseje a recenze s pocitem, že je při tomto psaní více stručný a přímý, což je u těchto útvarů potřeba. (Škvorecký, 1992, s. 16) Pro přehlednost bude dále rozdělena stručná syntéza Škvoreckého postřehů k anglické a následně americké literatuře. Postupné hodnocení bude řazeno dle spisovatelů, prvním zvoleným je Kingsley Amis, autor *Šťastného Jima*.

Škvorecký si na díle Amise všímá vývoje satirické tradice, která je příznačná pro anglickou literaturu, směřující od předválečné, aristokratické, téměř snobské generace satiriků až po demokratickou, antiaristokratickou generaci „rozhněvaných mladých mužů“. Škvorecký s touto skupinou autorů sympatizuje, líbí se mu skrytá kritika snobství, pokrytectví, kariérismu apod. (Škvorecký, 1991, s. 5)

Na Charlesi Dickensovi oceňuje to, že „neprodal ani nepromrhal svůj talent, jako to činili a činí mnozí jiní, nezpronevěřil se svému poslání, které na světě měl.“ (Škvorecký, 1991, s. 11) Dickens měl tu výhodu, že čerpal ze svých bohatých životních zkušeností a jeho spisovatelský talent si vybrousil novinářinou. Co se týče humoru Dickensových postav, Škvorecký konstatuje, že to „není nikdy samoučelná taškařice, ale vždycky jímání, někdy až tragická komedie života.“ (Škvorecký, 1991, s. 20)

Rozebírá také koncepci detektivek Agathy Christie: „Spojuje v sobě ryzí tradici (například v excentrických postavách detektivů Poirota, slečny Marplové aj) a provokativní – ale pouze zdánlivé – porušování tradice v některých neortodoxních postupech. (Škvorecký, 1991, s. 31) Svůj skvělý spisovatelský talent rozvinul Škvorecký i ve svých detektivkách *Případy pro pátera Knoxe* a dozajista nemalou inspirací mu byla právě Agatha Christie.

Vyjadřuje své rozladění nad popisem hlavní postavy románu Pierse Paula Reada *A Season in the West*, kdy Read vykresluje českého exilového autora jako podivuhodného blba, který se

na exil připravil jen teoreticky a doufal, že bude úspěšný za hranicemi ihned a bez práce. Jak Škvorecký sám upozorňuje, život v exilu je velmi těžký, zejména začátky tohoto života.

Se spisovatelem Grahamem Greenem měli jiné politické názory, přesto si zůstávali velmi blízcí. Je zcela přirozené, že politickým tématům se vyhýbali, aby mezi nimi nedošlo kvůli sporům ke konci přátelství. A podobná paralela bývá také jedním z ústředních témat Greena – „nesmiřitelnost ideologií neznamena ovšem nesmiřitelnost lidí.“ (Škvorecký, 1991, s. 52) Škvorecký Anglii nazýval „Greenland“, vyznává se ke své lásce k této zemi. Na Československo vzpomíná rovněž, ale jeho vzpomínky na přátele v Československu jsou zastíněny vzpomínkami na nepříjemné okamžiky na komunisty. Nevěří v přerod komunistů na upřímné lidské bytosti, souhlasí s Greenem, že v Rusku se komunismus sotva kdy vymaní z diktatury a ze stalinismu. Nedělá si žádné iluze o komunismu s lidskou tváří, jeho zkušenosti z posledních čtyřiceti let mu nedovolují dělat si plané naděje například s Danielem Ortegou, který byl sice básník, ale jak Škvorecký trefně podotýká, to byl Mao (Mao Ce-tung) také. Sám sebe označuje jako českého skeptika. (Škvorecký, 1991, s. 63)

Co se týče americké literatury, Škvorecký se zabývá počátky moderní literatury ve Spojených státech, zobrazením válečné tematiky a zrozením nového protiválečného pohledu prostého člověka na válku, zdůrazňuje povinnost spisovatele psát pravdu, zkoumá základní témata Ernesta Hemingwaye, což jsou smrt, statečnost a láska, zabývá se i příčinou Hemingwayovy sebevraždy. Pochybuje nad uvedenou příčinou smrti, upozorňuje na to, jak špatně Hemingway snášel kritiku svých prací, a to mohla být jedna z příčin ukončení jeho života.

Také se zamýšlí nad tím, proč je pro čtenáře dílo Faulknera tak „těžké“. Dochází k tomu, že Faulkner je temný a namáhavý pro četbu, ale jeho styl obhazuje, pro něj dokázal zapůsobit emocionálně, evokoval silné dojmy. Líbí se mu, že přistupuje ve svých dílech k bělošským a černošským postavám stejně a nestál o boj proti rasismu za každou cenu. Zároveň naopak Faulkner záslužně bojoval občansky, v tisku. (Škvorecký, Justl, 1968, s. 78–79)

Dále se zabývá méně známými autory jako byli Ambrose Bierce, Raymond Chandler nebo John Hersey. Pro Škvoreckého obraz literatury představuje střetávání myšlenkových proudů, a to že odráží boj tříd, považuje za správné. Opět se vrací k Hemingwayovi, na jehož díle nachází dle něj kritici všechny chyby, kterých se lze dopustit: „násilnou interpretaci, zamlčování důležitých rysů díla, neodůvodněná tvrzení, podkládání zlých úmyslů, papouškování cizích názorů i přímé a vědomé falšování faktů, jako je obsah, děj apod.“

Zaobírá se dále pohledy dalších literárních kritiků (Howarda Fasta, Charlese Humboldta, Jaroslava Boučka) na tvorbu Hemingwaye.

Škvoreckého zaujali i Arthur Miller nebo Philip Roth. U Millera oceňuje, že ve svých pamětech *Timebends* jasně kritizuje nedemokratičnost a těší ho, že Miller potvrdil jeho pohled na Marilyn Monroe, která dle něj byla obětí své ženskosti a krásy, její talent tím byl zastíněn. (Škvorecký, 1990, s. 148–149) Rotha recenzoval hned několikrát, označil ho za Mistra ztvárnění židovských postav a ve svém románu *The Counter life* ukázal, že ovládá absolutní spisovatelskou upřímnost. (Škvorecký, 1990, s. 145–147)

Škvorecký je autorem mnoha statí z oblasti amerikanistiky, příspěvků o anglické, americké, české literatuře, o obecných otázkách jazyka a překladu, o pokleslých žánrech a o jazzu, kromě kritik psal i řadu propagačních článků, poznámek z nakladatelské oblasti, přednášek a dalších.

Na závěr této kapitoly se navrátím k překladatelství obecně. Překlad je fenomén, který lze pojmut z několika hledisek, přesto je z podstaty lingvistickou operací. (Pechar, 1986, s. 5) Při určité míře zobecnění lze říct, že překladatel má znát jazyk, ze kterého překládá, do kterého překládá a věcný obsah textu, se kterým pracuje. To znamená i historické okolnosti nebo například autorův život. Někdy bývá uváděno, že překlad by měl představovat umělecké dílo. (Levý, 1998, s. 15) Základními fázemi práce překladatele jsou pochopení předlohy, její interpretace a přestylizování.

V minulém století se překlad v tzv. západních zemích vyznačoval uplatněním obecné lingvistické teorie překladu, fungoval zde systém škol, kde se rozlišovalo mezi odbornými, literárními překlady a tlumočníky. Zatímco východní blok se soustředil na umělecký překlad a jeho kritiku. (Levý, 1998, s. 17)

Josef Škvorecký byl absolventem filozofické fakulty, kde jeho oborem byla anglická filologie. S tímto oborem začal už ve 40. letech, ale hlavně jako překladatel začal být známý v 50. letech. Začal pracovat na překladech s Jarmilou Emmerovou a velice aktivně spolupracoval se svým spolužákem z fakulty Lubomírem Dorůžkou. Dorůžka nabízí jedinečný pohled do jejich společné práce. Při ní využili neobvyklou, ale prostou metodu: dílo si rozdělili, i za cenu toho, že originál rozřezali a každý si odnesl svůj kus. Nejprve zhruba přečetli text a podtrhli si slovíčka, kde bylo třeba ověřit přesný význam – což podle slovníku udělala Salivarová. Každý poté vypracoval základní překlad své části a předali si ji navzájem, kdy se připomínkovali, dohadovali se o různých komentářích, dokud nevznikla shoda. Dorůžka se vyslovil, že i když to byla týmová práce, Škvorecký (Errol alias – jeho asi nejoblíbenější

autorský pseudonym) měl větší podíl na stylistice a formulační konečné verzi. (Křištof, 2018, s. 127) Přestože spolupracovali, často něco vycházelo pod jménem Dorůžky, něco jiného pod jménem Škvoreckého. (Křištofová, 1990, s. 7)

Škvorecký nabízel časopisům přeložené povídky bez smluv. Bez smlouvy uvedl tehdy do češtiny titul *451 stupňů Fahrenheita*, o který bohužel delší dobu nebyl zájem. Mezi dalšími výraznějšími díly byly například Bradburyho *Martánská kronika* nebo *Sbohem armádo!* Ernesta Hemingwaye. V 60. letech přibýly další knihy, z těch nejznámějších autorů od Sinclaira Lewise, Williama Faulknera nebo Francise Scotta Fitzgeralda.

V roce 1963 vyšla kniha Warrena Millera *Prezident Krokodýlí* (z anglického originálu *The Cool World*) kolem které vznikla drobná aféra. Je třeba vysvětlit, že v tuto dobu Škvoreckému již vyšli *Zbabělci*, tudíž se ocitl na seznamu nežádoucích autorů. Praxe byla taková, že tito autoři pak psali a vydávali pod cizími, povolenými jmény. Těmto autorům se pak říkalo „pokrejvači“, „černoši“ nebo „ghosttranslatři“. Nutno říct, že tyto dvě skupiny si často navzájem záviděly. (Zábrana, 1993, s. 603) Jan Zábrana takto psal za Škvoreckého, který knihu přeložil, ale jméno zůstalo Zábranovo. To byl úvod pro obvinění, že si Škvorecký přivlastňoval za Zábranu zásluhy při psaní detektivek. Ty ve skutečnosti vymýšleli a psali oba společně. (Škvorecký, 1992, s. 6) Fakt, že se z toho opravdu stala kauza, Škvoreckého ve své době poměrně dost rozrušil, naštvál. Podle něj by takovou věc považovali v Kanadě za vtip, jenže některé osobnosti v Praze se dožadovaly zcela oficiálního vysvětlení. (Škvorecký, 2021, s. 39)

Od emigrace pak Škvorecký přeložil z angličtiny pouze několik knih: *Tvář moderního jazzu* nebo *Ten, jehož dům tu stál* a *Já jsem já* Martiny Navrátilové. Přehled anglických knih vydaných Sixty–Eight Publishers najdeme v předchozí kapitole, ale je důležité doplnit, že mimo knihy vydavatelství, tak především knihy Škvoreckého obletěly svět ve velmi úspěšných vydání v dlouhé řadě dalších cizích jazyků, mezi těmi nejzajímavějšími v japonštině, hebrejštině, finštině nebo chorvatštině.

Co se týče překladu Škvoreckého knih (jinými překladateli), tak jeho díla byla pro překlad obtížná několika prvky. Krom zřejmého faktu, že čeština je od angličtiny systémově poměrně dost odlišná, překládání komplikovala také Škvoreckého „kecavost“ s komplikovanými a hravými výrazy. Ještě více specifické bylo užívání amerických výrazů přímo v českém textu, například „crazykomedie“ ve *Zbabělcích* a další počestělé anglicismy přeepsané foneticky, jako například „lejzy“ – líný, „rýli engry“ – opravdu naštvaný. Texty neobsahovaly pouze různě ohýbané nebo klasické anglicismy, ale také germanismy, což bylo dané vlivem blízkosti

němčiny. Překladaelé byli nuceni řešit otázku, zda germanismy přeložit a usnadnit porozumění, nebo je pro vykreslení atmosféry zachovat. Ve finále úplně stejně platilo na české čtenáře užívání angličtiny a termínů z oblasti jazzu. Asi nejznámějším překladatelem Škvoreckého byl Paul Wilson, který přeložil například kontroverzního *Inženýra lidských duší*.

Klíčovým prvkem pak bylo porozumění kontextu doby a prostředí: většina Škvoreckého děl byla situována do totalitního režimu. Mnohé bylo tudíž potřeba pro anglofonní čtenáře vysvětlit podrobněji. Někdy se nepodařil správně vyjádřit význam, aby se zachoval Škvoreckého úmysl: například v použití „seized“ namísto „nationalized“ v překladu *Legendy Emöke*. Podobné případy se mohly jevit jako drobnosti, na druhou stranu se ve výsledku objevila i Státní bezpečnost, tajná policie v Československu, přeložená jako „Scotland yard“. (Škvorecký, 1995, s. 169) Někdy se objevovala snaha se těmito výrazům vyhnout, což byl jeden z důvodů pro vynechávání různých částí knih. Děj zůstával naštěstí neovlivněn, na rozdíl od ztráty pointy některých ironií.

Škvoreckého stylistické mistrovství českého jazyka se bohužel často nepromítlo v překladu, kvůli jeho lingvisticky komplikovaným a specifickým dialogům nebo vypravování překlady ztrácely „své kouzlo“. (Trensky, 1995, s. 13) Škvorecký si po celou dobu své aktivní tvorby udržel jistou pevnou konzistenci, v zápletkách knih pravidelně vytvářel podobnosti v prostředí a čase. Každý překladatel, který se postavil výzvě Škvoreckého překládat, se střetával s mnohými obtížnými překladatelskými problémy.

5. Exil

5.1. Přijetí Josefa Škvoreckého

Je již známé, že postavení Škvoreckého mezi dalšími exilovými autory bylo minimálně netypické, spíše výjimečné. Přišel jako významný a oblíbený prozaik, který, ač tomu sám nemusel ve všech ohledech úplně věřit, vyvolával zájem o jeho osobu i v exilu. Důležité je, že se prosadil i u amerických čtenářů, u autorů domácího exilu byl zřejmě jeden z nejoblíbenějších vůbec. (Křištof, 2018, s. 180) Dále bylo bráno v potaz i jeho rozsáhlé redaktorské působení, které mu poskytlo neocenitelné zkušenosti.

Je možné, že Češi podvědomě Škvoreckého považují za výlučně českého spisovatele, částečně proto, že jím vlastně v reálu byl a také kvůli námětům jeho nejznámějších, v naší kultuře téměř zlidovělých příběhů. V tomto povědomí je trochu vzdálenější našim literárním velikánům, jako byli Kundera, Kafka nebo i Bohumil Hrabal. Přesně tuto tezi podporuje Sam Solecki, když zmiňuje, že v 80. letech byl Škvorecký známější mezi anglickými mluvčími než mezi českými a přirovnává ho k případu Milana Kundery. (Solecki, 1990, s. 8)

Málo si uvědomujeme, jak obrovskému ohlasu a uznání se mu dostalo v Severní Americe či Evropě. To dokládá například úspěch novely *Bassaxofon*, která měla ve světě největší ohlas, (<https://www.skvorecky.cz/?p=1317>) *Mezi Zbabělci* nebo *Tankovým praporem* u nás nevyvniká. Amerika ale byla dílem nadšena. V literatuře s jazzovou tematikou neměl Škvorecký v podstatě v celém světě konkurenci. A stále se vracíme k tomu stejnému, jedná se o podceněný význam už jen z důvodu, že popularita jazzu u nás nebyla závratná před revolucí, ale ani dnes to není směr, který by udával trendy v České republice.

Ocenění, která Škvorecký dostal, byla početná. Mezi nejvýznamnější československá ocenění patřila cena Čs. spisovatele, cena Svazu Československých spisovatelů nebo později udělený Řád Bílého lva. Ten předal již jako nový prezident Václav Havel Josefovi a Zdeně v roce 1990 v Praze. (Křištof, 2018, s. 186)

Dále získal v roce 1980 The Neustadt International Prize for Literature. (<https://www.skvorecky.cz/?p=1317>) Tato cena je uznávána jako druhá nejprestižnější cena za literaturu hned po Nobelově ceně. (<https://www.neustadtprize.org/>) Je udělována každé dva roky Oklahomskou univerzitou a je honorována částkou 10 000 dolarů. K této příležitosti bylo Škvoreckému věnováno vydání časopisu World Literature Today. (Křištof, 2018, s. 116) Na

Nobelovu cenu za literaturu byl Škvorecký ovšem také nominován, a to v roce 1982. (<https://www.skvorecky.cz/?p=1317>)

O rok později získal Silver Award za nejlepší povídku publikovanou v kanadských časopisech. V roce 1984 byl oceněn již zmíněnou Governor General's Literary Award for Best Fiction, v roce pak 1990 obdržel Echoing Green Foundation Literary Prize New York; V roce 1992 byl Josef Škvorecký poctěn Řádem Kanady. Kromě toho získal čestný doktorát několika univerzit. (<https://www.skvorecky.cz/?p=1317>) Mezi nimi např. State University of New York at Binghamton, Masarykovy univerzity v Brně, University of Calgary, University of Toronto nebo McMaster University v Hamiltonu. (Krištof, 2018, s. 236)

Je známé, že o Škvoreckém bylo natočeno několik českých dokumentů (a napsáno bezpočet rozhovorů), ale dokument o něm byl natočen i v Kanadě v roce 1991, který se jmenoval *Keeper of the Flame*. (<https://www.skvorecky.cz/?p=1317>)

Zúčastnil se též mnoha světových konferencí a událostí, například Světového kongresu na téma „Spisovatel a lidská práva“, Festivalu československých filmů v Oklahomě, konference „Conference of Censorship“, schůze SVU (Společnost pro vědy a umění), mezinárodního kongresu P.E.N. klubu a bezpočtu různých výstav a čtení. (Krištof, 2018, s. 135)

Téměř nepředstavitelné je množství psaných ohlasů ve světě. Škvorecký je zmíněn nebo je jediným tématem v 94 (!) tiskovinách zahraničních autorů. Psané jsou hlavně anglicky, ale také jich je mnoho francouzsky, dále německy nebo polsky. A to se sem nepočítají zmínky o nominaci na Nobelovu cenu, těch bylo 9, a ceny Neustadt Prize, kterých bylo dalších 20. (Matouš, 1992, s. 11–12) Co se týče zmínek, článků a knih o Škvoreckého tvorbě, *Bibliografie Josefa Škvoreckého – Ohlasy ve světě* Ilji Matouše obsahuje úplný seznam desítek až stovek záznamů.

Články o něm vyšly ve známých kanadských tiskovinách jako *Saturday Night*, *The Globe and Mail*, *Canadian literature*. Z těch amerických jsou určitě nejznámější *The New York Times* a *World Literature Today*, kde o něm vycházely články vesměs od českých autorů. Francouzské noviny zahrnovaly *Nouvelles littéraires* a hlavně *Le Monde*. Ten například v jednom ze svých článků nazývá Škvoreckého nejznámějším českým spisovatelem v zahraničí. (Liehm, 1973, s. 9)

Škvorecký se během života setkal s mnoha významnými osobnostmi. Vyloučíme-li dlouhý seznam těch českých, byl mezi nimi například Allen Ginsberg. Zajímavostí je, že když byl

v roce 1965 volen král Majálesu, byl to Josef Škvorecký, kdo domluvil Ginsberga jako zástupce za sebe a předtím za Jiřinu Bohdalovou. (<https://vltava.rozhlas.cz/kral-majalesu-hudebni-stopy-allena-ginsberga-v-tvorbe-patti-smith-boba-dylana-i-8206548>) Kontakty měl i s autory Kingsley Amisem nebo Arthurem Millerem. Grahamu Greenovi se Škvorecký věnoval léta, navázali korespondenci, dokonce se spolu setkali jen 2 roky před Grahamovou smrtí ve francouzském Antibes, kam byl poslán torontským tiskem *The Globe and Mail*, aby udělal s Greenem rozhovor. (Křištof, 2018, s. 115–132)

Škvoreckému dílu se nejvíce věnovali dva zahraniční autoři, Sam Solecki a Paul Trensky. První jmenovaný je profesorem angličtiny na St. Michael's College–the University of Toronto a bývalým editorem nejdéle vycházejícího politického magazínu v Kanadě "The Canadian Forum." Solecki věnoval Škvoreckému tři samostatné knihy: *Prague Blues: The Fiction of Josef Škvorecký*, *The Achievement of Josef Škvorecký* a *Josef Škvorecký'and His Works*.

The Achievement of Josef Škvorecký je posbíraný soubor esejí z celého světa. Mezi autory těchto esejí patřili autoři a vzdělanci jako Milan Kundera, Jan Kott, George Woodcock, Andre Brink, George Gibian, Igor Hajek a Stanislaw Baranczak. (<https://utorontopress.com/9780802069474/the-achievement-of-josef-skvorecky/>) Některé z těchto esejí byly pouze gratulační glosy, většina byly analýzy Škvoreckého díla. Každý se zaměřil na něco trochu jiného. Například polský kritik a esejista Stanislaw Baranczak narážel na Škvoreckého neschopnost psát v novém jazyce. S tímto názorem souhlasil Milan Kundera, který ale vyzdvihl precizní popis pražského jara. Nadále třeba profesor Žekulin označuje jeho literaturu jako „literaturu faktu“ (v uvozovkách, protože se doopravdy nejedná o faktografické knihy). (Czerwinski, 1995, s. 180)

V *Prague Blues: The Fiction of Josef Škvorecký* zkoumá jednotlivé elementy Škvoreckého práce a vytváří náhled pro budoucí kritická díla. Solecki zde obdivuje Škvoreckého fikci pro její vizi a uměleckou hodnotu. Za hlavní témata životní práce považuje politiku a duchovno; v historii Československa, kdy se Škvorecký dokola navrácí k totalitním ideologiím, k fašismu a komunismu. Tyto ideologie z něj udělaly romanopisce, jakým je. Solecki si všimá, že exil dovolil jeho dílům širší a kritičtější záběr a udělal z něj většího spisovatele, než jakým by se stal v Československu. Na druhou stranu mu život v perzekuci dal silné náměty – *Mirákl* o roce 1968 je dle něj jedno z jeho inovativních děl a jeho nejhlubší text vůbec. Tento rok ovlivnil Škvoreckého vývoj jako autora, kdy další díla byla více otevřená a duchovní. Škvorecký dle Soleckiho nejvíce touží po tom, aby se žádná ideologie ani stát nemohly vměšovat do jeho

psaní. Ovšem nepíše o politice a historii, aby moralizoval, a používá nejen pro svou kritiku mnoho komických prvků. Nakonec předpověděl, že Škvorecký bude na konci kariéry hodnocen ze dvou úhlů pohledu: uměleckého a historického. (Solecki, 1990, s. 221–225) V *Josef Škvorecký and His Works* nakonec Solecki podrobně rozebírá jeho nejvýznamnější díla.

Paul Trensky (nebo také Pavel Trenský) byl rodákem z české Ostravy, několikrát emigroval, a nakonec se usadil ve Spojených státech. Přednášel na amerických univerzitách, hlavně ruskou literaturu a na Fordhamské univerzitě působil jako profesor. (<http://www.divadelni-noviny.cz/zemrel-prof-pavel-trensky>) Trensky v roce 1991 vydal knihu o Josefu Škvoreckém *The Fiction of Josef Škvorecký*, která byla těž studií o jeho díle. I on si uvědomuje, že i když se Škvorecký prosadil mimo svou zemi, je to kontext jeho domova, který determinuje jeho dílo. V obecné diskuzi ho srovnává s Kunderou. Oba autoři mají mnoho společného, ale vlastně šli každý jinou cestou. Milan Kundera byl po válce členem KSČ a teprve po smrti Stalina se s ideami rozloučil, Škvorecký byl odjakživa v opozici. Kundera svou zkušenost přeměňuje do tragičnosti a cítí pocit viny. Škvorecký tíhne k satíře a komedii, vysmívá se s povýšeností „já to vždycky říkal“. Trenski se domníval, že Škvoreckého know-how spočívá v kritizované lehkomyšlnosti, která připomínala Haškova Švejka. (Trenski, 1995, s. 11–13)

5.2. Pohled na exil a jeho společnost

Pro Čechy v exilu se v nových domovech nutně střetávaly dva světy. Spisovatelé se museli vyrovnat s kulturními i politickými odlišnostmi, s těmi dobrými, ale i špatnými. Pro Josefa Škvoreckého jako jednoho z mnoha perzekvovaných autorů, kteří si zachovali vztah ke svojí rodné zemi, byla politická a společenská nálada velmi podstatným tématem.

Přibližně dva roky po svém příjezdu do Kanady přednášel na různých amerických univerzitách. (Vopatová, 1991, s. 6) Poté získal místo profesora na torontské univerzitě, kde přednášel anglickou a americkou literaturu (klasickou 19. století, moderní 20. století), film a tvůrčí psaní. (<https://www.skvorecky.cz/?p=1317>)

Přednášky jako takové nebyly četné, studenti se na hodiny literatury zapisovali a hodiny pak byly spíše diskusemi o zadaných knihách. Škvorecký hodnotil své kurzy tvůrčího psaní – „creative writing“ jako s přehledem nejlepší. V malých, maximálně 15členných třídách posluchači psali vlastní povídky a pak se o nich diskutovalo. (Škvorecký, 1992, s. 15)

Toto zaměstnání poskytlo Škvoreckému čas a prostor pro tvorbu. Zatímco v Československu v Odeonu trávil celý den korekturami a dalšími činnostmi a psal svá díla do půlnoci, systém na

univerzitě byl nastaven na půl roku výuky, půlrok (prázdnin) pro „bádání“. Tento čas mohl věnovat svému psaní. Ve Spojených státech a v Kanadě neexistovaly výzkumné instituce jako u nás, badatelská činnost byla přenesena právě na pedagogy. (Hvížd'ala, 1993, s. 183)

A jakým pedagogem byl Škvorecký? Stejně jako si nikdy nevěřil na psaní prózy v angličtině, ani přednášení v anglickém jazyce nebylo tak jednoduché. V běžné řeči to nebylo tolik nápadné, Američané měli modifikovanou angličtinu oproti té britské nebo vyučované. Ale ve škole si uvědomoval, že není tak výřečný jako v českém jazyce, a pociťoval, že jako učitel literatury jeho vyjadřování musí mít určitou úroveň. Přizpůsobit se této úrovni trvalo celá léta.

Další překážkou se ukázala samotná literatura. Přestože vystudoval anglickou literaturu až do doktorského stupně, svou podstatou byla amerikanistika v Československu omezená. V Kanadě byly knihovny přeplněné díly, která potom musel rozebírat v hodinách. Bylo třeba podle vlastních slov tedy dohánět znalosti: „Dospěl jsem k názoru, že aby člověk byl v učitelském povolání spokojen, musí o svém oboru buď všechno vědět, nebo si musí myslet, že o něm všechno ví. V prvním případě má šanci stát se dobrým učitelem, v druhém případě je to vůl.“ (Hvížd'ala, 1993, s. 184) Učitelská role zahrnovala evidentně i výklad, pro Škvoreckého to byla další zbrusu nová zkušenost. Udržet pozornost studentů, i těch, kteří nemají o poslech zájem (angličtina byla povinný obor), se také učil celé roky. (Hvížd'ala, 1993, s. 184–185)

Své kanadské studenty popisoval jak stejné mladé lidi jako všude na světě, s rozdílem jejich naivity ohledně politiky. Vzhledem k jejich zázemí pro ně bylo v podstatě nemožné pochopit principy zavedené perzekuce (například nechápali, proč se Škvorecký nemůže vrátit domů na návštěvu, i když nemá v úmyslu doma dělat problémy). (Škvorecký, 1992, s. 16) Tím, že Kanadčané nemají tyto strašné zkušenosti, si Škvorecký také vysvětloval značný zájem o jeho *Prima sezónu*, kde řeší spíše než politiku každodenní starosti. (Krištof, 2018, s. 133) Zájem, informovanost a pochopení se trochu změnilo kolem roku 1991, kdy se rozpadl Sovětský svaz i celý východní blok. (Škvorecký, 1992, s. 16)

Škvorecký působil časem i na dalších univerzitách, jako byly Northwestern University v Evanstonu, The University of British Columbia nebo Amherst College a dalších. Dostal se tedy do širokého univerzitního prostředí, kde se střetával s místní politickou kulturou.

Děl, esejí a komentářů, kde Škvorecký rozebírá anglickou, americkou literaturu a společnost je nespočet. Ale jeho nejspíše nejkomplexnější dílo *Talkin ' Moscow Blues* vyšlo s editací Sama Soleckého v angličtině v roce 1988. Opět dává dohromady to nejlepší ze všech recenzí a esejí.

Úvodem je návrat ke kořenům do Československa, další kapitoly se věnují jazzu, literatuře (anglofonní i české), filmu a politice.

Problematicky a kriticky viděl Škvorecký lidi levicově orientované, marxisty. Tato odvětví severoamerické společnosti pro něj v exilu představovala asi největší vnitřní konflikt. Cítil potřebu vysvětlování reality těmto levicovým příznivcům, což lze demonstrovat právě v poslední, politické kapitole *Talkin' Moscow Blues*, kde barvitě popisuje a opravdu vysvětluje zlo a absurdnost, které způsobil vliv Sovětského svazu v Československu.

Tito levicově orientovaní často věřili propagandě, obtížně se jim vysvětlovala realita. Ostatně domácí propaganda na své dokonalosti poctivě pracovala a ukazovala přátelským zahraničním návštěvám vlastní Potěmkinovy vesnice, akce a projekty, kterými se mohla chlubit, přičemž očividné potíže a potíživosti odklízela stranou. (Škvorecký, 1992, s. 19) V reakci na sérii článků podobné návštěvy napsal Škvorecký svou odvážnou esej (opět zahrnutou v *Talkin' Moscow Blues*) *Are Canadians politically naive?* ve které bez okolků tvrdí, že ano, mnoho Kanadánů je tímto způsobem naivních.

Zatímco nacismus je pro Kanadu ohraničené, jasně definované zlo, komunismus se skrývá za ušlechtilými myšlenkami antirasismu, míru, mezinárodní solidarity, bratrství a lásky. (Škvorecký, 1988, s. 251) A tak se Škvorecký zase musí vracet k objasňování kolize mezi realitou a propagandou a musí upozorňovat, že pravicová a levicová totalita není ničím jiným než zase totalitou.

Dle Škvoreckého na amerických univerzitách existovala část marxistů spojených s feministickým hnutím. Tato část prosazovala názor, že marxismus selhal kvůli neschopnosti ruského národa, mezi ně ale naštěstí nepatřili mladí. (Škvorecký, 1992, s. 19) Škvorecký měl pocit, že ti, kteří věří, že komunismus by vyřešil západní problémy a byl pro Kanadu prospěšný, nechtějí vidět, jak komunismus změnil země, které původně patřily na západ, jako bylo Československo. Naopak pouze řeší vývoj v naprosto odlišných prostředích (tj. Mosambik, Albánie...) (Škvorecký, 1988, s. 232)

Podle Škvoreckého byla další nepochopená věc cenzura, kterou si odmýšleli od dokonalosti, přitom je v realitě nutnou součástí každého podobného režimu. Bylo by přinejmenším zajímavé, kdyby si Američané mohli ve svém prostředí cenzuru vyzkoušet například v době otroctví. Cenzura by zamezila vzniku ikonických a nezbytných knih kritických k otroctví.

Domnívá se, že severoameričtí levicoví příznivci nepochopili správně pojem „reálný socialismus“. Chápali jej slovníkově, s konotací „pravého“ – dokonalého, funkčního socialismu. (Škvorecký, 1988, s. 232) Škvorecký ale na reálný socialismus pohlížel s negativní konotací. V ČSSR to bylo označením pro výmluvy na chyby a zločiny minulosti stejného režimu, který se ale doopravdy proměnit nechtěl.

Manželé Škvorečtí se poprvé vrátili do Prahy 24. dubna 1990. (Votavová, 1990, s. 8) Tento velký návrat měl nabitý program. Proběhla vernisáž *Sixty–Eight Publishers* v pražském Památníku národního písemnictví, autogramiáda v Knihkupectví bratří Čapků, návštěva výstavy v Odeonu, uskutečnily se besedy v divadlech, na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a spousta setkání s autory a dalšími osobnostmi, včetně například Víta Olmera, který začínal pracovat na filmu dle *Tankového praporu*. Navštívili kanadskou ambasádu, ale rovněž města Brno, Olomouc, Bratislava a samozřejmě Náchod. (Křištof, 2018, s. 189)

Škvorecký navštívil ČSSR a následně Českou republiku ještě několikrát. Mezi hlavní události v této době určitě patří v roce 2000 založení Literární akademie, která navazovala na Vyšší odbornou školu a Soukromé gymnázium Josefa Škvoreckého. Zaměřovala se na vzdělávání lidí pro komunikační praxi ve sféře literární a mediální kultury a nabízela kurzy tvůrčího psaní. (<https://www.skvorecky.cz/?p=964>)

Naposledy navštívil Škvorecký Českou republiku v roce 2004 u příležitosti konference v Náchodě o jeho životě a díle, odcestoval v říjnu stejného roku. Josef Škvorecký zemřel na rakovinu 3. ledna 2012 v Torontu. (Křištof, 2018, s. 247)

Závěr

O životě Škvoreckého by bylo možné napsat další studie a knihy, tato bakalářská práce se ovšem zaměřuje na jeho aspekty života, které se odehrávaly v zahraničí nebo tam přesahovaly.

Moje studie zaprvé poskytuje charakteristiku Škvoreckého díla. Jeho výjimečný, těžko napodobitelný styl byl kombinací vrozeného talentu a porozumění československé i zahraniční kultury. Fascinace touto zahraniční, anglofonní kulturou se neobjevila až v exilu, jak by se někdo mohl domnívat, ale už v jeho mládí, kdy se zajímal a jazz a následně studoval anglický jazyk ještě v Československu.

Zadruhé ukazuje, jak klíčovou roli sehrává ve Škvoreckého díle a významu doba, v níž žil. Škvorecký byl v podstatě přímo determinován osudy v protektorátu, v socialistickém Československu a v neposlední řadě v exilu, jak potvrzuje i studie Sama Soleckého. Celoživotní revolta proti absurditě a zločinům komunistického režimu v ČSSR určila dnešní náhled na Škvoreckého jako člověka a autora. Proto se práce zabývá i problematikou politiky, konkrétněji demokracie a totality.

Pro Čechy je dnes Josef Škvorecký klasikem české literatury 20. staletí, a dokonce celé české literární historie. Tím se dostáváme k dalšímu aspektu zaměření práce: ne příliš známému obrovskému úspěchu Škvoreckého v zahraniční kritice a čtenářské popularitě. Zájmovým bodem byl také pohled Škvoreckého na exil a jeho kulturu. Celkově lze říct, že jeho odchod byl nedobrovolný, uvědomoval si, že určité politické myšlenky byly v rozporu s jeho názory. Přesto severoamerická kultura svými svobodnými poměry Škvoreckému vyhovovala a jeho zájem o americkou a anglickou literaturu pouze prohloubila.

Je nutné přiznat, že vydavatelství Sixty–Eight Publishers vzniklo a fungovalo zásluhou Zdeny Salivarové. Josef Škvorecký se na něm ale také aktivně podílel, zaštil jej svým jménem a svými kontakty. Práce představuje poměrně podrobný rozbor tohoto vydavatelství. I když by se mohlo zdát, že nesouvisí přímo s dílem Škvoreckého, je neoddělitelnou součástí jeho života a úspěchu. Bylo součástí jeho humanistického přístupu k životu, kdy vždy cítil potřebu poskytnout právo na svobodu talentu, literatury a umění. Vložil do něj mnoho svého, jak víme, vydavatelství se snažilo přistupovat ke svým problémům a „boji“ proti domácímu režimu s humorem vlastním Škvoreckému a jeho ženě. Mimochodem, toto největší exilové vydavatelství nebylo zřejmě doposud hlavním cílem žádné české kvalifikační práce, tudíž bylo pro mě zajímavou výzvou jej co nejlépe představit.

Toto vše udělalo ze Škvoreckého mezinárodně uznávanou osobnost a jednoho z nejúspěšnějších Čechů v zahraničí v našich dějinách, která bude i do budoucna meritem dalšího zkoumání a připomínání.

Přínosem mojí práce je podrobný rozbor vlivu exilu na Josefa Škvoreckého, který vysvětluje jeho postoje, literární dílo a jeho pozici v Čechách a v zahraničí. Práce představuje souhrn podstatných hledisek jeho života a popis činnosti a přínosu vydavatelství Sixty–Eight Publishers. Přidanou hodnotou bylo určitě využití archivu Památníku národního písemnictví, kde jsem osobně prostudovala dokumenty týkající se nakladatelství. Tím jsem získala detailní pohled, který doplňuje obraz Škvoreckého tvorby.

Bibliografie

- CZAPLIŇSKA, Joanna. *Přidaná hodnota exilu: úvahy o české exilové literatuře po roce 1968*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2483-1.
- HVÍŽĎALA, Karel. *Opustiš-li mne, nezahyneš: rozhovory: Zdena Salivarová, Josef Škvorecký*. Praha: Ivo Železný, 1993. ISBN 80-237-0414-1.
- KRIŠTOF, Václav. *Josef Škvorecký: prima sezóny 1924-2012*. Brno: CPress, 2018. ISBN 978-80-264-1713-2. ISBN 80-237-0414-1.
- KRIŠTOFOVÁ, Zdena. *Josef Škvorecký, Zdena Salivarová*. Praha: Komenium, 1990. ISBN 80-85426-03-X.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.
- MATOUŠ, Ilja. *Bibliografie Josefa Škvoreckého*. Praha: Společnost Josefa Škvoreckého, 1990. ISBN 80-85274-03-5.
- MATOUŠ, Ilja. *Bibliografie Josefa Škvoreckého*. Praha: Společnost Josefa Škvoreckého, 1992. ISBN 80-85274-21-3.
- PAPOUŠEK, Vladimír. *Trojí samota ve velké zemi: česká literatura v americkém exilu v letech 1938-1968*. Jinočany: H & H, 2001. ISBN 80-86022-88-9.
- PECHAR, Jiří. *Čítanka exilové a samizdatové literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-55032-0.
- PECHAR, Jiří. *Otázky literárního překladu*. Praha: Československý spisovatel, 1986. ISBN 22-099-86
- SALIVAROVÁ Zdena, Ota ULČ, Josef ŠKVORECKÝ. *Samožerbuch*. Praha: Panorama, 1991. ISBN 80-7038-063-2
- SOLDÁN, Ladislav, Bohuslav HOFFMANN, Jiří URBANEC, Milada PÍSKOVÁ, Emil CHAROUS a Naděžda SIEGLOVÁ. *Přehledné dějiny literatury. III, Dějiny české a světové literatury od roku 1945 do současnosti*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85937-48-4.
- SOLECKI, Sam. *Prague blues: the fiction of Josef Škvorecký*. Toronto: ECW Press, 1990. ISBN 1-55022-110-8.
- ŠKVORECKÝ, Josef. *A napiš, když budeš mít náladu: dopisy Josefa Škvoreckého a Lubomíra Dorůžky z let 1990-1992: spisy 32a korespondence 2a*. Praha: VŠKK, 2021. ISBN 978-80-88431-04-6

ŠKVORECKÝ, Josef. *Hlas z Ameriky*. Toronto: Sixty–Eight Publishers, 1990. ISBN 0-88781-212-0

ŠKVORECKÝ, Josef. *Josef Škvorecký vypráví*. Praha: Společnost Josefa Škvoreckého, 1992. ISBN 80-85274-11-6

ŠKVORECKÝ, Josef. *Miss Silver's Past*. London: Vintage, 1995. ISBN 0-09-935811-5.

ŠKVORECKÝ, Josef. *O anglické literatuře I: spisy II*. Praha: Společnost Josefa Škvoreckého, 1991. ISBN 80-85274-06-X.

ŠKVORECKÝ, Josef a JUSTL, Vladimír, ed. *O nich – o nás*. Hradec Králové: Kruh, 1968. Pohledy, sv. 3.

ŠKVORECKÝ Josef, SOLECKI, Sam, ed. *Talkin' Moscow blues*. London: Faber and Faber, 1989. ISBN 0-571-14080-7.

TRENSKY, Paul I. *Josef Škvorecký*. Překlad Aleš HAMAN. Jinočany: H & H, 1995. ISBN 80-85787-79-2.

ULČ, Ota. *Škvorečtí: čtyřicet let zážitků a korespondence*. Praha: Šulc – Švarc, 2014. ISBN 978-80-7244-359-8.

VOTAVOVÁ, Ivana. *Josef Škvorecký: medailón autora*. Náchod: Okresní knihovna, 1990.

ZÁBRANA, Jan. *Celý život: Výbor z deníků 5. listopadu 1976–červenec 1984*. Praha: Torst, 1993. ISBN 80-900149-9-2.

ZELINSKÝ, Miroslav a Blahoslav DOKOUPIL. *Slovník českého románu, 1945-1991*. Ostrava: Sfinga, 1992. ISBN 80-900578-9-6.

Články:

CZERWINSKI, E. J. (1995). Review of *The Achievement of Josef Škvorecký*, *World Literature Today*, s. 180, DOI: <https://doi.org/10.2307/40151025>

LIEHM, A. (1973). *Écrivains et éditeurs tchéques en exil*, *Le Monde*, s. 9, dostupné z https://www.lemonde.fr/archives/article/1973/08/23/ecrivains-et-editeurs-tcheques-en-exil_2562515_1819218.html

Archivy:

Památník národního písemnictví, fond Josefa Škvoreckého

Internetové odkazy:

Kapitoly ze života a díla Josefa Škvoreckého – Josef Škvorecký. *Josef Škvorecký – česko-kanadský spisovatel – prozaik, esejista, překladatel a exilový nakladatel* [online]. Copyright © 2023 [cit. 21.04.2023]. Dostupné z: <https://www.skvorecky.cz/?p=5131>

Král Majálesu. Hudební stopy Allena Ginsberga v tvorbě Patti Smith, Boba Dylana i Marka Ribota | Vltava. *Český rozhlas Vltava* [online]. Copyright © 1997 [cit. 20.04.2023]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/kral-majalesu-hudebni-stopy-allena-ginsberga-v-tvorbe-patti-smith-boba-dylana-i-8206548>

Literární akademie – Josef Škvorecký. *Josef Škvorecký – česko-kanadský spisovatel – prozaik, esejista, překladatel a exilový nakladatel* [online]. Copyright © 2023 [cit. 20.04.2023]. Dostupné z: <https://www.skvorecky.cz/?p=964>

The Neustadt Prizes - Neustadt Prizes. *The Neustadt Prizes - Neustadt Prizes* [online]. Dostupné z: <https://www.neustadtprize.org/>

University of Toronto Press - The Achievement of Josef Skvorecky. *University of Toronto Press* - [online]. Copyright © 2023 University of Toronto Press. All Rights Reserved. [cit. 20.04.2023]. Dostupné z: <https://utorontopress.com/9780802069474/the-achievement-of-josef-skvorecky/>

Ve Spojených státech zemřel Ladislav Bittman. V roce 1964 zosnoval akci StB Neptun — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © Česká televize 1996 [cit. 20.04.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2602328-ve-spojenych-statech-zemrel-ladislav-bittman-v-roce-1964-zosnoval-akci-stb-neptun>

Zemřel prof. Pavel Trenský – Divadelní noviny. *Divadelní noviny* [online]. Dostupné z: <http://www.divadelni-noviny.cz/zemrel-prof-pavel-trensky>

Životopis – Josef Škvorecký. *Josef Škvorecký – česko-kanadský spisovatel – prozaik, esejista, překladatel a exilový nakladatel* [online]. Copyright © 2023 [cit. 20.04.2023]. Dostupné z: <https://www.skvorecky.cz/?p=1317>

Příloha

Katalog 1977 – 1978

Knihy Sixty–Eight Publishers, oddíl A:

Podkategorie: Krásná próza

- 041 Ludvík Vaculík: Morčata, cena \$4.50
- 042 Václav Havel: Hry 1970–1976, cena \$6.90
- 043 Jan Beneš: Zelenou nahoru, cena \$5.00
- 044 Jan Drábek: Zpráva o smrti růžového kavalíra, cena \$4.80
- 045 Jiří Hochman: Český happening, cena \$5.60
- 046 Ota Rámbousek: Krochnu s sebou, cena \$4.80
- 047 Škvorecký, Josef: Příběh inženýra lidských duší, cena za oba svazky \$10, za jeden 5\$
- 048 Vejvoda, Jaroslav: Osel aneb splynutí, cena \$4.80

Paměti, dokumenty, filozofie:

- 049. Kalista, Zdeněk: Přátelství a osud \$6.60
- 050 Antinostalgicum aneb samožerbuch, cena \$4.50
- 051 Jarmila Kaloušová: Pod jednou střechou, cena \$4.50
- 052 Erazim Kohák: Národ v nás, cena \$5.60

Poezie:

- 053 Jan Zahradníček, Dům strach cena \$4.20
- 054 Pavel Javor: Nápěvy, cena \$4.00
- 055 Karel Kryl: (Z pod stolu) Sebrané spisy, cena \$6.00

Knihy vydané v minulých letech (oddíl A), ročník 1977

Podkategorie: Mimo edice: 040 Ferdinand Peroutka, Oblak a valčík, cena \$8, zbytek v číselném pořadí (v katalogu uvedeno abecedně)

- 001 Josef Škvorecký: Tankový prapor, cena \$4.50

- 005 Zdena Salivarová: Honzlová, cena \$4.50
- 026 Ota Filip: Poskvrněné početí, cena \$4.50
- 027 Karel Pecka: Pasáž, cena \$4.30
- 028 Zdena Salivarová: Nebe, peklo, ráj, cena \$4.30
- 029 Josef Škvorecký: Konec poručíka Borůvky, cena \$4.00
- 030 Václav Černý: Pláč koruny české, cena \$8.60
- 031 Karel Hora: Moje matka cizinecká legie, cena \$6.20
- 032 František Moravec: Špión, jemuž nevěřili, cena \$6.30
- 033 Jaroslav Hašek: Velitelem města Bugulmy, cena \$3.80
- 034 A. J. Liehm, Příběhy Miloše Formana, cena \$4.80
- 035 Adina Mandlová: Dneska už se tomu směju, cena \$5.80
- 036 O. Ulč: Náš člověk v Indii a na Ceyloně, cena \$4.00
- 037 Věra Linhartová, Aniž by nastal viditelný pohyb, cena \$4.30
- 038 Jaromír Hořec: Půlnoční jam session, cena \$4.00
- 039 Antonín Kratochvíl (ed): Via Dolorosa, cena \$4.00

Ročníky 1972–1975:

- 003 Jan Beneš: Na místě, rozebráno (cena neuvedena)
- 006 Josef Škvorecký: Mirákl, rozebráno–chystá se 2. vydání (cena neuvedena)
- 008 J. Vejvoda: Plující andělé, létající ryby, cena \$3.95
- 009 Egon Hostovský: Všeobecné spiknutí, cena \$3.95
- 010 O. Ulč: Malá doznání okr. soudce, cena \$3.95
- 011 Josef Škvorecký: Hříchy pro pátera Noxe, cena \$3.95
- 012 Josef Škvorecký: Zbabělci, cena \$3.70
- 013 Josef Škvorecký: Lvíče, cena \$3.60
- 014 Luděk Pochman: Jak to bylo, cena \$4.50
- 015 Egon Hostovský: Sborník, cena \$4.00

- 016 Karel Pecka: Štěpení, cena \$4.25
- 017 Josef Škvorecký: Prima sezóna, cena \$3.95
- 018 Stanislav Mareš: Báje z Nového světa, rozebráno (cena neuvedena)
- 019 Josef Škvorecký: Smutek poručíka Borůvky, cena \$4.00
- 020 Sheila Ochová: Sůl země a blbá ovce, cena \$3.70
- 021 Antonín Brousek: Kontraband, rozebráno (cena neuvedena)
- 022 Alan Levy: Pražské přeje, rozebráno (cena neuvedena)
- 023 Jan Drábek: A co Václav? cena \$3.95
- 024 Ivan Diviš: Noé vypouští krkavce, rozebráno (cena neuvedena)
- 025 Vratislav Blažek: Mariáš v Reykjavíku, cena \$3.95

České knihy v komisi (oddíl B)

Podkategorie: Letošní novinky:

- A22 Jan Čep: Sestra úzkost, cena \$4.50
- A23 František Dvorník: Svatý Václav, cena \$2.75
- A24 Jaroslav Durych: Služebníci neužiteční, cena \$7.00
- A26 Nový Zákon, překlad, cena \$4.00
- A27 Luděk Pachman, Boha nelze vyhnat, cena \$3.50
- A28 Rio Preisner: Kritika totalitarismu, cena \$4.50
- A29 Karel Schwarzenberg: Písně Českého státu, cena \$5.50

Starší publikace:

- A02 M. Hruban: Z časů nedlouho zašlých, cena \$3.75
- A03 Roman Jakobson: Slovesné umění a umělecké slovo, cena \$7.50
- A04 Ferdinand Peroutka: Budování státu, cena \$6.20
- A06 John Reeves: The Arithmetics of Love, cena \$4.50
- A07 Josef Škvorecký: Sedmiramenný svícen, cena \$5.00
- A08 A. Solženicyn: Souostroví Gulag I., cena \$8.00

- A09 A. Solženicyn: Souostrovi Gulag II., cena \$9.50
- A11 Zpráva dokumentační komise K231, cena \$4.00, dobrovolný příspěvek na dar Sociálního sdružení – ve prospěch bývalých politických vězňů v exilu

Poezie:

- A30 A. Kratochvil: Básníci ve stínu šibenice, cena \$5.50

Švýcarská edice poezie AKT:

- A12 A. Lidin: Psychogenes
- A14 Jan Schneider: Jak čist ohňostroje
- A19 Jan Schneider: Rozepnuté dny
- A31 Roman Štorch: Jaký je druhý břeh jara

Překlady čs. autorů, cizojazyčné knihy o Československu:

- B36 Peter Brock: The Czech Renaissance, cena \$15.00
- B37 Peter Brock: The Slovak National Awakening, cena \$12.50
- B38 Lubomír Doležel: Narrative Modes in Czech Literature, cena \$10.00
- B39 John Gellner: The Czechs and Slovaks in Canada, cena \$15.00
- B40 Michael Heim: Contemporary Czech, cena \$6.00
- B06 A.H. Herrmann: A History of the Czechs, cena \$11.00
- B41 Milan Kundera: Farewell Party, cena \$9.25
- B42 A.J. Liehm: The Most Important Art, cena \$23.50
- B43 Evžen Loebel: My Mind on Trial, cena \$10.50
- B44 Evžen Loebel: Humanomics, cena \$7.95
- B45 Arnošt Lustig, Dakness casts no shadow, cena každého dílu \$8.95 –
- B46 Diamonds of the Night
- B47 Night and Hope
- B48 Ladislav Matějka (ed.): Sound, Sign, Meaning, cena \$9.50
- B49 Arne Novák: Czech Literature, cena \$8.00
- B51 Zbyněk Zeman: The Masaryks: cena \$19.95

Starší publikace:

- B52 Jan Drábek: Report on the Death of Rosenkavalier, cena \$10.00
- B53 Viktor Fic: Revolutionary War for Independence and the Russian Question, cena \$12.00
- B54 (váz.) B55 (paper) Jaroslav Hašek: The Good Soldier Švejk, cena váz. \$12.10, paper \$7.20
- B56 Esther Jerabek: Czechs and Slovaks in North America, cena \$17.50
- B57 Josef Kalvoda: Czechoslovakia's role in Soviet strategy, cena \$10.00
- B58 Erazim Kohák: Idea and Experience, cena nestanovena
- B59 Pavel Kohout: The White Book, cena \$11.75
- B60 Karel Kosík: Dialectics of Concrete, cena \$19.00
- B62 Věra Láska: Czechs in America, cena \$6.50
- B63 Gabriel Laub – H. G. Rauchl: Double Barreled Attack, cena \$8.50
- B64 Jan Mukařovský: Structure, sign and fiction, cena \$15.00
- B65 Jan Mukařovský: The World and Verbal Art, cena \$15.00
- B66 Zdena Saliverová: Ashes, ashes, all fell down, cena nestanovena
- B67 Hans-Peter Riese: Citizens Fight for Human Rights, cena \$3.95 (paper), \$10.00 (hard)
- B68 (paper) B69 (hard) Kamil Pecher: Lonely Voyage, cena \$6.95 (paper), \$12.95 (hard)

Starší publikace:

- B01 Ladislav Bittmann: The Deception Game, cena \$9.95
- B03 Jan Drábek: Whatever Happened to Wenceslas?, cena \$8.95
- B04 Josef Frolík: The Frolík Defection, cena \$13.50
- B07 Bohumil Hrabal: Closely Watched Trains, cena \$3.50 (paper)
- B08 Bohumil Hrabal: The Death of Mr. Baltisberger, cena \$7.95
- B09 John Kolasky: Look Comrade – the People are laughing, cena \$2.50
- B10 Jan Amos Komenský: The Labyrinth of the World, cena \$4.00

- B11 Comenius, sbírka esejí o Komenském, cena \$7.00
- B12 Pavel Kovály: Rehumanization or Dehumanization? cena \$8.75
- B13 H. Kovályová – E. Kohák: The Victors and the Vanquished, cena \$8.95
- B14 Milan Kundera: Laughable Lovers, cena \$7.95
- B15 Milan Kundera: Life is elsewhere, cena \$8.95
- B16 Heinrich Kunstmann: Tschechische Erzählkunst im 20. Jahrhundert, cena \$30.00
- B17 Alan Levy: Good men still Live, cena \$10.75
- B18 A.J. Liehm: Closely Watched Films, cena \$15.00
- B19 A.J. Liehm: Miloš Forman Stories, cena \$15.00
- B20 A.J. Liehm: Politics of Culture, cena \$4.25
- B21 T.G. Masaryk: The Meaning of Czech History, cena \$9.95
- B22 František Moravec: Master of Spies, cena \$12.95
- B23 Luděk Pachman: Checkmate in Prague, cena \$18.75
- B24 Zdena Salivarová: Summer in Prague, cena \$8.95
- B25 (hard) B26 (paper) Gordon Skilling: Czechoslovakia's Interrupted Revolution, cena \$45.00(váz.), \$15.00 (paper)
- B27 Josef Škvorecký: The Cowards, cena \$5.00
- B28 Josef Škvorecký: All Bright Young Men and Women, cena \$5.95 (paper)
- B29 Josef Škvorecký: Miss Silver's Past, cena \$10.25
- B30 Josef Škvorecký: The Mournful Demeanor of Lt. Borůvka, cena \$7.95
- B31 Ludvík Vaculík: The Guinea Pigs, cena 5.00\$
- B34 Otto Ulč: The Judge in a Communist State, cena \$8.95
- B35 Otto Ulč: Politics in Czechoslovakia, cena \$9.00

Gramodesky: Škvorečtí nabízeli nahrávky Antonína Kubálka, beze slevy, objednávka na zvláštním lístku

- Bedřich Smetana: Memories of Bohemia, cena \$7.00
- Bedřich Smetana: Czech dances for piano, cena \$7.00

Kategorie: „Na příští léta připravujeme“

- Jan Beneš: Trojúhelník s madonou
- Anonym z Prahy: Za onoho času
- Ladislav Bittmann: Kachlíkárna
- Vratislav Blažek: Poker v Panmundžonu
- Viktor Fic: Československé legie v Rusku
- Ota Filip: Lyrické intermezzo
- Ladislav Grosman: Adam, syn člověka
- Josef Jedlička: Poslední průvodce Prahou
- Vladimír Karbusický: Ideologie v písni
- Jean Kolar: Rajské paralely
- Arnošt Kolman: Paměti
- Erich Kulka: Židé ve Svobodově armádě
- Adam Levý: Já nejsem tamten Karel Čapek
- B. Litinna: Trpaslík pod sprchou
- Arnošt Lustig: Z deníku sedmnáctileté Perly Sch.
- Stanislav Mareš: Všechn popel z růže
- Ivan Plaff: Americký sen v Čechách
- Minka Rybáková: Kdo zavraždil Fergusona
- Natalie Princová: Poprava neklidem
- Vilém Sacher: Krvavé velikonoce
- Zdena Salivarová: Hnůj země
- Václav Šikl, Na co jaru nezbyl čas
- Škvorecký – Brousek: Na brigádě
- Josef Škvorecký: Velká povídka o Americe
- Jiří Traxler: Swingtime
- Otto Ulč: Bez Čedoku po pacifiku